

PERUNAPIIRAKOITA JA KÄPYLAMPAITA

Sukupolvia ylittävä yhteisöllisyysshanke Suonenjoen seurakunnassa

Nina Heikkilä & Isto Nybom

Opinnäytetyö, kevät 2010

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä

Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön

suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) +

kirkon nuorisotyönohjaajan

ja lähetyssihteerin virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Heikkilä, Nina & Nybom, Isto. Perunapiirakoita ja käpylampaita. Sukupolvia ylittävä yhteisöllisyysshanke Suonenjoen seurakunnassa. Pieksämäki, kevät 2010, 66 s., 10 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä Pieksämäki. Sosiaalian koulutusohjelma, Kristillinen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyöntekijän ja lähetyssihteerin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön lähtökohtana oli Suonenjoen seurakunnan yhteisöllisen vapaaehtoistoiminnan kehittäminen. Teoreettisena taustamateriaalina käsiteltiin 6–10-vuotiaiden lasten psykososiaalista kehitystä ja 60–70-vuotiaiden aikuisten toimintakykyä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi perehdyttiin molempien ryhmien hengellisyyteen ja sen kehitykseen. Teoreettisena viitekehystenä toimi sukupolvia ylittävä vuorovaikutus seurakunnan vapaaehtoistyössä.

Tavoitteena oli kehittää uusi yhteisöllinen toimintamuoto yleiseen seurakuntatyöhön. Kohderyhmiin kohdistuvana tavoitteena oli luoda vuorovaikutteista sukupolvia ylittävää kohtaamista hengellistä elämää tukien. Opinnäytetyön tekijöiden organisointitaitoja ja projektiajattelua pyrittiin kehittämään sekä ammatillisia valmiuksia rakentamaan.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyöhankkeena Suonenjoen seurakunnan kanssa vuosina 2008–2009. Vapaaehtoisille 60–70-vuotiaille järjestettiin ennakkoilta ja 6–10-vuotiaille yön yli kestävä lastenleiri. Leiri koostui erilaisista ryhmissä toteutetuista yhteistoimintahetkestä. Vapaaehtoiset toimivat leirillä ryhmänohjaajina. Arviointimenetelminä käytettiin palautelomakkeita. Niissä lapsilta kysyttiin heidän kokemuksiaan leiristä ja vapaaehtoisten kanssa toimimisesta. Vapaaehtoisilta kysyttiin toimintamuodon mielekkyyttä ja heidän mahdollisuuksiaan toimia vastaavanlaisessa vapaaehtoistyössä. Työntekijöiden palaute koski hankkeen onnistumista seurakunnan näkökulmasta.

Lapsilta saatu palaute oli positiivista. Kaikki paitsi yksi kertoi haluavansa osallistua vastaavanlaiselle leirille jatkossa. Vapaaehtoiset kokivat toiminnan antavan uudenlaisia mahdollisuuksia lasten kanssa toimimiseen. Toimintamuodon ongelmaksi koettiin sen sitovuus ja liiallinen pitkäjänteisyys. Seurakunnan näkökulmasta hankkeen toimintaosuus onnistui hyvin ja vastaavanlaisen toiminnan järjestämistä jatkossa pidettiin mahdollisena.

Johtopäätöksenä voitiin todeta, että tämän hankkeen tyyppisen toiminnan järjestäminen olisi yksi mahdollisuus yhteisöllisen vapaaehtoistyön kehittämisessä. Yksittäisenä tapahtumana yhteisöllisyyden muodostuminen jäi vähäiseksi. Yhteisöllisyyttä rakennettaessa toiminnan tulisi olla pitkäjänteistä, kuitenkin liiallisesti vapaaehtoisia sitouttamatta.

Avainsanat: Yhteisöllisyys, vuorovaikutus, hengellisyys, vapaaehtoisuus, leirit, seurakunta, sukupolvet, toiminnallinen opinnäytetyö

ABSTRACT

Heikkilä, Nina and Nybom, Isto.

Potato Pasties and Cone Sheep. Communal Project of Crossing Generations in Suonenjoki Parish.

66 p., 10 appendices. Language:Finnish, Pieksämäki, Spring 2010.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The baseline of this thesis was to develop communal volunteering in Suonenjoki parish. The theoretical background based on the psychosocial development of children aged from 6 to 10 years and the ability to function of adults aged from 60 to 70 years. Spiritual development of these groups was one main aspect of information. The theoretical context of this thesis was cross-generational community work in a parish.

The purpose was to create a functional form of communal activities of a congregation. Cross-generational interactivity was the main priority between the target groups. Organizing skills and project management were the main priorities of the authors of this thesis.

The project was carried out in years 2008 and 2009 co-operating with Suonenjoki parish. A camp for children was organized with adults as volunteers. The adults were introduced to the theme two weeks before the camp on a theme evening. Success was assessed with feedback. The children were asked about their experiences with the adults. The adults were asked about meaningful form of acting and possibilities for working as volunteers. The employees feedback concerned the success of the project.

The feedback from children was positive. The adults thought that the activity gave new ways to work with children. The problem with this form of working was seen in that it was not sustainable enough and it would be overly obligating. The action succeeded and the parish expressed the possibility to arrange this form of action in the future.

One solution for enabling the development of communal volunteering would be to arrange this form of action. If community work is desired, this kind of work should be long term. Without long term persistence, community work would not be formed. Volunteers excessive obligating should be beware.

Keywords: community work, interaction, spirituality, voluntary work, camps, congregation, generations, functional thesis

SISÄLLYS

1 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	7
2 LAPSUUS 6–10-VUOTIAANA	9
2.1 Psykososiaalinen kehitys.....	9
2.2 Hengellinen kehitys.....	10
3 AIKUISUUS 60–70-VUOTIAANA.....	13
3.1 Suhtautuminen vanhuuteen 60–70-vuotiaana	13
3.2 Toimintakyky ja sen muutokset	14
3.3 Hengellinen kypsyminen.....	16
3.4 Vanheneminen voimavarana.....	17
4 SUKUPOLVET JA NIIDEN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS.....	18
4.1 Vuorovaikutus ja sen merkitys.....	18
4.2 Edellytysten luominen.....	20
4.3 Ikäsenteet ja vuorovaikutus niiden muokkaajana.....	22
4.4 Perinteet apuna vuorovaikutuksessa	25
5 YHTEISÖLLISYYS	26
5.1 Yhteisöllisyyden käsite	26
5.2 Yhteisöllisyyden merkitys kohderyhmille	26
5.3 Yhteisöllisyyttä tukemaan.....	28
5.4 Leirityö yhteisöllisyyden kehittämisessä	30
6 YHTEISTYÖHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT JA ALOITUS	31
6.1 Hankeen tavoitteet.....	31
6.2 Suunnittelu ja valmistelu.....	31
6.3 Taustatyö vapaaehtoisten kanssa.....	33
7 SUKUPOLVIA YLITTÄVÄ LEIRI.....	36
7.1 Vuorovaikutusta luomaan	36
7.2 Yhteisöllisyyttä rakentamassa	37
7.3 Hengellisyys leirillä	40
8 PALAUTTEET	42
8.1 Palautteen kerääminen	42
8.2 Lasten antama palaute	43
8.3 Aikuisten antama palaute	43
8.4 Työntekijöiltä saatu palaute	44

9 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	46
9.1 Eettisiä näkökantoja	46
9.2 Tavoitteiden toteutuminen ja kehitysehdotuksia.....	47
9.3 Opinnäytetyö ammatillisen kasvun tukijana	49
LÄHTEET.....	51
LIITE 1: Lasten leirikirje	57
LIITE 2: Lasten osallistumiskortti	58
LIITE 3: Ennakoillan ohjelmarunko	59
LIITE 4: Leirin ohjelmarunko.....	60
LIITE 5: Aikuisten leirikirje	61
LIITE 6: Aikuisten osallistumiskortti	62
LIITE 7: Lasten palautelomake.....	63
LIITE 8: Aikuisten palautelomake.....	64
LIITE 9: Työntekijöiden palautelomake.....	65
LIITE 10: Kuvia leiriltä	66

Mistä on mummot tehty?

Harmaista hiuksista, lauluista tuskin kuuluvista, ilonpisaroista.

Mistä on mummot tehty?

Muistojen seitistä, elämän reitistä, vastakirnutusta voista.

Mistä on mummot tehty?

Ajasta verkkaan kuluva, kiikkustuolin natinasta, surujen soista.

Mistä on mummot tehty?

Hymystä hyvästä, katseesta syvästä, suvun juurten onkaloista.

Eppu Nuotio 2004

1 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Näkökulmat isovanhemmuuteen ovat viime vuosina muokkautuneet voimakkaasti. Lasten kokemus sukupolvia ylittävästä vuorovaikutuksesta on merkittävästi kaventunut (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 200). Ajatus isovanhemmuudesta osana seurakunnan vapaaehtoistyötä kehittyi hiljalleen pitkän ajan kuluessa. Opinnäytetyön aiheeksi se muovautui Koinonia-hankkeeseen sekä sen yhteisöllisiin pyrkimyksiin tutustumisen myötä (Päivi Thitz, henkilökohtainen tiedoksianto 12.2.2008). Idea ei sopinut Koinonia-hankkeen alaisuudessa toteutettavaksi ja yhteistyötahoksi valikoitui Suonenjoen seurakunta.

Opinnäytetyö käsittelee 6–10-vuotiaiden lasten ja 60–70-vuotiaiden aikuisten kehitysvaiheita ja näiden ryhmien keskinäisen vuorovaikutuksen mahdollistamista. Pohjustamme toimintaa pääasiassa erilaisilla vaiheteorioilla, jotka keskittyvät kuvaamaan ikäkausille tyypillisiä piirteitä. Osana opinnäytetyöprosessia oli yhteistyöhanke Suonenjoen seurakunnan kanssa, jossa järjestettiin kohderyhmiä yhdistävä leiri.

Tämä opinnäytetyö on yksi vastaus Kirkon strategian 2015 näkyyn aktiivisesta ja monipuolisesta vapaaehtoistyöstä seurakunnissa (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto 2007a, 42). Seurakuntien lapsi- ja nuorisotyö on aktiivista, mutta siltä puuttuu usein kontaktit muuhun seurakuntatyöhön. Aikuisilla vapaaehtoisilla on harvoin mahdollisuus antaa panoksensa lasten parissa työskentelyyn. Seurakunnan vapaaehtoistyö on usein yksipuolista, eikä vapaaehtoisille osata tarjota heidän osaamistaan vastaavia tehtäviä.

Diakonia-ammattikorkeakoulun Oulun yksikkö on antanut lausunnon isovanhempien työllistämistä lapsi- ja nuorisotyön vapaaehtoisiksi sekä vanhuuteen liittyvästä arvo- ja asennekasvatuksen laajentamisesta. Isovanhempien merkitys vapaaehtoistyössä on suuri. Tällainen voimavara jää usein seurakunnissa huomioimatta, samalla kun päiväkerhoissa ja muussa lapsityössä varsinaiset työntekijät ovat ylityöllistettyjä. Tämä asia koetaan niin tärkeäksi, että sen korostaminen alan opinnoissa on nostettu voimakkaasti esille. (Sinnemäki 2005, 47.) Tällä opinnäytetyöllä pyrimme vastaamaan Oulun yksikön esittämään kehitystarpeeseen.

Diakonia-ammattikorkeakoulussa on aiemmin tehty joitakin aihepiiriin liittyviä opinäytetyitä. Pia Nuora on tehnyt haastattelututkimuksen vanhusryhmän kokemuksista aiemmin järjestetystä sukupolven välisestä toiminnasta ja sen vaikutuksista (Nuora 2001). Tutkimukseen palataan tarkemmin tarkasteltaessa vanhenemisen vaikutuksia toimintakykyyn (luku 3.2).

Riikka Janhunen, Maria Kähäri ja Hanne Taavitsainen tekivät toiminnallisen opinnäytetyön, jossa he järjestivät yhteistä viriketoimintaa vanhuksille ja lapsille (Janhunen, Kähäri & Taavitsainen 2006). Kohderyhmät olivat iältään erilaisia kuin tässä opinäytetyössä, joten materiaalin hyödyntäminen ei ole tarpeellista. Materiaali ei tuo juurikaan uutta näkökulmaa vertailuun Pia Nuoran haastattelututkimuksen lisäksi. Elina Jokimäen ja Seija Jaakkolan tekemä toiminnallinen opinnäytetyö käsitteli sukupolvien väistä kohtaamista toimintatuokiossa (Jaakkola & Jokimäki 2007). Toimintatuokiot toteutettiin palvelukeskuksessa yli 80-vuotiaiden ja 2–5-vuotiaiden lasten yhteistoimintana. Toteutusmuoto, ympäristö ja kohderyhmät erosivat merkittävästi opinnäytetyöstämme, että sen hyödyntämisestä saatava hyöty olisi kyseenalaista. Nämä opinnäytetyöt ansaitsevat tulla mainituksi tämän opinnäytetyön yhteydessä aihepiirinsä vuoksi.

2 LAPSUUS 6–10-VUOTIAANA

Asiayhteydestä riippuen lapsuus määritellään vaihtelevasti. Lastensuojelulain mukaan kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia (Lastensuojelulaki 2007, 6 §). Tässä työssä lapsella tarkoitetaan 6–10-vuotiasta. Lapsuutta käsitellään pääasiassa vaiheteorioiden kautta. Niiden ongelmana on, että ne eivät huomioi yksilön elämäntilannetta tai ympäristön vaikutusta. Vaiheteoriat kuvaavat kuitenkin kattavasti ikäkaudelle tyypillisiä piirteitä. Tämän työn teoriaosuus keskittyy lapsen psykososiaaliseen kehitykseen ja hengellisyyteen. Nämä osa-alueet ovat seurakunnan lapsi- ja leirityössä käytettävien menetelmien pohjateorioita ja siksi tarpeellisia käsitellä hankkeen yhteydessä.

2.1 Psykososiaalinen kehitys

Eriksonin psykososiaalinen kehitysteoria jakaa kehityksen useaan vaiheeseen. Nämä ikäryhmät sijoittuvat uutteruuden ja huonouden tunteen kehitysvaiheeseen, jota kutsutaan myös latenssi-ikäsiin. (Lehtinen ym. 2007, 25.) Pääosin kohderyhmän lapset sijoittuvat kouluikänsä ensimmäiseen kolmannekseseen. Tässä kolmanneksessa aiemmalle kehitykselle tyypillinen lapsenomaisuus on vielä näkyvässä, jolloin lapsen minäkokemus ympäröivästä maailmasta on vielä hyvin kokonaisvaltainen. (Turunen 1996, 72.) Lapsi ei vielä kykene täysin erottelemaan minuttaan ympäröivästä maailmasta samalla tavoin kuin aikuinen (Lehtinen ym. 2007, 17).

Piaget'n teorian näkökulmasta lapsi on siirtymässä konkreettisten operaatioiden kaudelle tai käy sitä läpi (Ruoppila 2006b, 159). Edellisessä, esioperationaalisessa vaiheessa lapsi hahmotti vain kokonaisuudet, mutta nyt hän pystyy vertailemaan asioita monipuolisemmin (Lehtinen ym. 2007, 108–109). Hän hallitsee loogisia operaatioita konkreettisten asioiden avulla (Ruoppila 2006b, 159). Aiempien kehitysvaiheiden on huomattu vaikuttavan erittäin merkittävästi tähän kauteen (Lyytinen, Eklund & Laakso 2006, 50). Tämä on erittäin tärkeä kehitysvaihe, joka luo perustan kaikelle myöhemmälle kehitykselle (Ruoppila 2006a, 30).

Älyllisen kehityksen muutokset ovat tässä iässä jo melko vakiintuneet ja yksilöiden väliset erot ovat varsin pysyviä (Hautamäki 2006, 221). Dunderfeltin mukaan lapsen tietoisuus on edelleen kuvien ja tunteiden kyllästävä, mutta hänelle kehittyy asteittain käsitteellisempi ajattelumalli. Tässä iässä älyllisen kehityksen liiallista korostamista tulee välttää, jotta lapsen tunteet ja oma tahto kehittyvät lopulliseen muotoonsa eivätkä jää epäkypsiksi. (Dunderfelt 1990, 86–87.)

Latenssi-iässä lapsen maailmankuva alkaa sisältää orastavia rationaalisia mielikuvia ympäröivästä maailmasta ja ajattelusta (Turunen 1996, 29–30). Suurelta osin lapsen maailmankuva on vielä myyttinen. Hän selittää monia ilmiöitä eri tavalla kuin aikuinen. Tämä myyttinen ajattelu luo pohjaa lapsen myöhemmälle luovuudelle ja sitä voidaan ruokkia esim. tarinoiden ja runojen avulla. (Jantunen 1996, 15–16.)

Kohlberg ja hänen tutkijaryhmänsä tulivat siihen tulokseen, että lapsen moraalisisessa kehityksessä on selkeästi nähtävissä vaiheittaisuus. Heidän mukaansa ns. esikonventio-naaliset vaiheet kestävät lapsella n. kymmenenteen ikävuoteen asti. Tällöin hän ei vielä itsenäisesti erota oikeaa ja väärää, vaan toimii muiden asettamien normien mukaan rangaistuksen pelossa ja palkkion toivossa. (Hurme 2006, 139–140.) Tämä kehitysvaihe on haasteellinen erityisesti kasvattajan näkökulmasta. Nykyaikaisessa individuaalisessa yhteiskunnassa selkeää moraalinormistoa ei enää ole, vaan sääntöjen asettaminen jää suurelta osin kasvattajan vastuulle. (Telama & Laakso 2006, 276.) Kohlbergin teoriasta poiketen sveitsiläinen uskontopedagogi Fritz Oser painottaa kehityksen kulun yksilöllisyyttä. Hän on sitä mieltä, että emme voi pelkän ikäkauden perusteella ennustaa yksilön moraalisen kehitysvaihetta. (Tamm 1988, 115.)

2.2 Hengellinen kehitys

Oser on tarkastellut moraalin ohella lapsen jumalakuvan kehitystä ja tullut siihen tulokseen, että ne eivät ole toisistaan riippuvaisia. Toisin kuin moraali, lapsen käsitys Jumalasta on täsmällisesti pääteltävissä hänen kehitysvaiheestaan. Lapsen ollessa latenssi-iän alussa hänen käsityksensä Jumalasta on hyvin antropomorfinen, eli Jumala muistuttaa ihmishahmoa. Lapsen lähestyessä kymmenettä ikävuotta hän uskonkriisien vaikutuksesta alkaa vaiheittain muokata käsitystään. Jumalakuvaan ilmestyy inhimillisten piirteiden

tilalle sellaisia ominaisuuksia kuin kaikkivoipaisuus, kyky olla kaikkialla sekä suuruus. Lapsi mieltää Jeesuksen muista ihmisistä poikkeavaksi. Erilaisuus voi ilmetä esim. mielikuvissa tämän ulkonäöstä. Lapsi pitää Jeesusta suurena ihmeidentekijänä, ja häntä viehättää suuresti kertomukset ihmeperantumisista sekä muista ihmeellisistä teoista. (Tamm 1988, 10–58, 115.)

Lapsen rukousta ja rukouselämää ei ole juurikaan tutkittu. Tuoreita tutkimuksia ei ole, mutta 60-luvulla aihe kiinnosti tutkijoita laajasti. Näistä tutkimuksista ilmenee, että lapsella on kouluun aloittaessaan varsin hämärä käsitys rukouksesta. Kouluikäinen ymmärtää jo rukouksen olevan jotain erityistä ja vapaaehtoista, ja uskoo saavansa vastaukset rukouksiinsa epäsuoria kanavia pitkin. Rukouksen älyllinen ymmärtäminen ei ole tärkeintä: Yhteinen rukous vanhemman tai muun aikuisen kanssa luo hartautta, jonka lapsi kokee riippumatta älyllisestä ymmärtämisestä. (Tamm 1988, 62–76.) Säännöllisesti toistuva rituaali antaa luonnollisen lähtökohdan lapsen siirtymiselle ulkoisesta rutiinista kohti sisäistä maailmaa (Jokela 2004, 160–161).

Oserin mukaan lapsen uskonnollisen kasvatuksen tulee olla lapsen uskonnollismoraalisen ajattelun harjaannuttamista (Tamm 1988, 115). Lapsen kehitykseen vaikuttavat suuresti lähimpien aikuisten uskonhoitamisen mallit. Lapsi omaksuu kertomuksia, uskomuksia sekä havaintoja ja tulkitsee niitä kirjaimellisesti ja yksiulotteisesti. Tätä uskon kehitysvaihetta Fowler kuvaa termillä myyttiskirjaimellinen usko ja se alkaa yleensä esikouluiässä. Tämä kehitysvaihe on erittäin merkittävä ja joskus se jää hallitsevaksi piirteeksi aikuisiässä. (Oikarinen 1993, 68–78.)

Tutkijat eivät ole päässeet yksimielisyyteen siitä, miten lapsi ymmärtää Raamatun kertomukset ja onko niitä hyvä käyttää, ennen kuin lapsi kykenee abstraktis-symboliseen ajatteluun. Käytännön lapsityön näkökulmasta Raamatun kertomuksilla on suuri arvo sellaisinaan ilman erityistä teologista pohdintaa. Lapsi kiinnostuu erilaisista tarinoista ja keskittää tarkkaavaisuutensa niihin. Pedagogisesta näkökulmasta on hyvä, jos kertomusta saadaan monipuolistettua luovuuden ja eläytymisen keinoin. (Tamm 1988, 167–186.) Tärkeää on, että lapsi kohtaa Raamattunsa kognitiivisella ja emotionaalisella tasolla. Lapsityöhön on kehitetty monia elämyksellisiä metodeja Raamatun kertomusten käyttämiseen. Tällaisia ovat mm. erilaiset raamattuleikit sekä paljon käytetty Godly Play -menetelmä. (Wennermark 2004, 144–147; Luodeslampi 2004, 167–182.)

Seurakunnan lapsityöllä on suuri merkitys lapsen arvojen ja hengellisyyden kehitykselle. Nykyisin kasvattajan rooli on pirstaleinen. Lapsen vanhemmat eivät usein ole varmoja omista arvoistaan, ideologioistaan tai siitä, mitä arvoja heidän pitäisi antaa lapselleen perinnöksi. (Tamm 1988, 95–97.) Kirkon tärkeänä tehtävänä on ohjata koko perhettä kohti pyhyttä, jonka merkitys on usein monelle vanhemmalle vaikeasti ymmärrettävissä (Ahtianen 2004, 153–154).

Lapsi sisäistää asioita erityisesti kokemuksensa kautta (Turunen 1996, 72–73). Hänellä on tärkeä olla aktiivinen rooli erilaisissa hartaushetkissä tai muissa hengellisissä tilanteissa. Kokemuksen kautta hän rakentaa tunnepohjaista suhdetta Jumalaan. (Tamm 1988, 25.) Kirkossa on herätty kokemuksellisuuden merkitykseen ja parin viime vuosikymmenen ajan lapsityön strategia on määritelty lapsilähtöiseksi (Porkka 2008, 202–207).

3 AIKUISUUS 60–70-VUOTIAANA

Oikeutieteellisesti aikuiseksi katsotaan 18 vuotta täyttänyt henkilö. Tässä työssä aikuisella tarkoitetaan pääasiallisesti 60–70-vuotiasta henkilöä, koska hankkeen kannalta nämä ikäryhmät ovat hyväkuntoisia ja toimintakykyisiä: ADL- eli Activities of daily living -menetelmällä mitattuna ulkopuolisen avun tarve alkaa lisääntyä merkittävästi 75 vuoden iästä lähtien. Valituissa ikäryhmissä ulkopuolisen tuen tarve on marginaalinen. (Heikkinen 2000, 220–221.) Hankkeen yhteydessä on tarpeellista esitellä 60-70-vuotiaiden ikäryhmille tyypillisiä piirteitä. Ikäryhmien omat kokemukset vanhuudesta, heidän toimintakykynsä, hengellinen elämä ja elämänvaiheeseen liittyvät kriisit ovat keskeisiä teoria-alueita seurakunnan vapaaehtoistoiminnan kannalta.

3.1 Suhtautuminen vanhuuteen 60–70-vuotiaana

Nykyajattelun mukaan 60-vuotias ei ole vielä vanhus. Eliniän pidentyminen ja terveydenhuollon kehittyminen ovat aiheuttaneet sen, että yhä useampi 60-vuotias on paremmassa kunnossa kuin aiemmat sukupolvet vastaavassa iässä. (Dunderfelt 1999, 203.) Ikääntymistutkimuksessa puhutaan nykyisin kolmannesta iästä (Sinnemäki 2005, 18). Keski-iän ja vanhuuden väliin on muodostunut laadullisesti uusi aktiivisuuden aika: kolmas ikä. Vanhuus terminä on muuttunut kuvaamaan vasta kolmatta ikää seuraavaa elämänvaihetta, toimintakyvyn heikkenemisen ja sairauksien leimaamaa kuoleman odotuksen aikaa. (Vilkkö 2000, 77–78.)

Nykyinen kokemus vanhuudesta on muuttunut entisaikoihin nähden. Sukupolvet ja sukupuolet vanhenevat eri tavalla (Kolbe 2004, 13–14). Tilastollisesti näin näyttää olevan: jyvaskyläläisistä 66-vuotiaista tehdyn tutkimuksen mukaan vuonna 1992 ja 1972 haastatellut ikäluokat kokivat vanhuutensa hyvin eri tavoin (Heikkinen 2000, 223–224).

Vuonna 2008 Suomessa oli lähes 1,3 miljoonaa yli 60-vuotiaista (Tilastokeskus 2009). Suurten ikäluokkien vanhetessa määrä on merkittävässä kasvussa. Näiden kolmanteen

ikään siirtymässä olevien aikuisten merkitys lapsille isovanhempina, vapaaehtoisina ja aktiivisina kansalaisina on suuri. (Hätönen 2003.)

3.2 Toimintakyky ja sen muutokset

Toimintakyvyllä tarkoitetaan moniulotteista ja kokonaisvaltaista kuvaa ihmisen mahdollisuuksista tulla toimeen itsenäisesti. Tavallisesti se jaetaan kolmeen osa-alueeseen: fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Ne ovat kiinteässä yhteydessä sekä edistäen että lamauttaen toisiaan. (Eloranta & Punkanen 2008, 9–10.) On tärkeää huomioida, että ihmisen toimintakyky ja voimavarat ovat yksilöllisiä kaikilla osa-alueilla; ikäkaudelle tyypillisiä piirteitä tarkasteltaessa ei voida tehdä suoria johtopäätöksiä yksilön toiminakyvystä tai voimavaroista.

Fyysisen toimintakyvyn muutoksia vanhetessa ovat mm. lihaksiston surkastuminen, luuston heikkeneminen ja nivelten jäykistyminen. Ihmisen vanhetessa toimintakyky heikkenee ja vastustuskyky vähenee, jolloin sairastuvuus lisääntyy. Kuulon heikkeneminen ja hermoston rappeutumisesta aiheutuva toimintojen hidastuminen rajoittavat merkittävästi toimintakykyä. (Eloranta & Punkanen 2008, 10–12; Kuikka 2006, 434–438.) Nämä fyysistä toimintakykyä rajoittavat tekijät ilmenevät harvoin 60–70-vuotiaalla aikuisella. Tämän ikäisellä aikuisella on hyvät edellytykset toiminnalliseen hankkeeseen osallistumiseen ja vapaaehtoisena toimimiseen.

Minuus ja persoonallisuuden ominaisuudet muuttuvat vanhetessa, jolloin elämäkokemukset ja erilaiset kriisit muuttavat käsitystä itsestä. Toimintakyvyn heiketessä vanhuuden ominaispiirteet alkavat yhä laajemmin nousta esiin jokapäiväisessä elämässä. (Ruth & Pitkänen 1994, 153.) Psyykkisiä toimintakyvyn muutoksia ikääntyessä ovat ajattelun kypsyminen ja sinuiksi tuleminen oman minuuden kanssa. Itseluottamus, tyytyväisyys elämään ja sen tarkoituksellisuuden kokeminen sekä elämän hallinnan kokeminen ovat tärkeitä psyykkisen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn ylläpitämisen kannalta. (Eloranta & Punkanen 2008, 12–13.)

Lapsuuden tapaan Erikson kuvaa kehitysteoriassaan (ks. luku 2.1) aikuisuuden eri vaiheille tyypillisiä piirteitä. Erikson pitää vanhuuden tärkeimpänä kehitystehtävänä per-

soonallisuuden integraatiota ja kuvaa sitä kaksijakoisena, viisauden ja epätoivon, muutosprosessina (Ruoppila 2006c, 400–403; Lehtinen ym. 2007, 37–39). Viisaus on psyykkinen voima, joka ilmenee ihmisessä itsensä, menneisyyden, ympäristön sekä elämän arvostuksena. Epätoivo ilmenee kyvyttömyytenä arvostaa ja pitää mielekkäänä omaa ja muiden elämää, sekä ainaista tyhjyyden ja kuolemanpelon tunnetta. (Lehtinen ym. 2007, 37–39.) Joskus onnistunut persoonallisuuden integraatio ilmenee eräänlaisena ihmisen saavuttamana uutena elämänä: hän sanoutuu irti vanhasta ja alkaa elää elämäänsä aivan toisenlaisissa yhteyksissä kuin aiemmin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita itsekkyyttä vaan antautumista sille, mitä nyt pitää arvokkaana ja persoonalleen sopivana. (Turunen 1996, 229–231.)

Opinnäyteytössään Pia Nuora tutki sukupolvia ylittävän yhteistoiminnan merkitystä toimintakyvyn tukemisessa ja ylläpitämisessä. Tutkimus toteutettiin yhdeksän Linnalan Setlementti ry:n seniorikeskuksen asiakkaan teemahaastatteluilta. Kaikki haastateltavat yhtä lukuunottamatta kertoivat sukupolvia ylittävän toiminnan tukeneen heidän psyykkistä toimintakykyään. Noin puolet vastanneista kertoi toiminnan tukeneen fyysistä toimintakykyä. Lähes kaikki vastanneet kokivat lisäksi saaneensa tukea sosiaaliselle toimintakyvyilleen. Tutkimuksen johtopäätöksenä todettiin ikääntyneiden mielipiteiden ja kokemusten puhuvan sukupolvien välisen yhteistoiminnan puolesta. (Nuora 2001.)

Elinikäinen oppiminen on yksi sosiaalisen toimintakyvyn merkittävimmistä osatekijöistä. Vanhetessa uuden oppiminen saa aivan uuden merkityksen, kun opiskelu muuttuu osaksi mielekkään elämän sisältöä. (Ruth & Pitkänen 1994, 152–153.) Tällaisen oppimisprosessin mahdollistamiseksi työelämän organisaatioiden tulisi kehittyä vähemmän valikoiviksi ja osallistumisen salliviksi. Näin eläkkeelle siirtyminen olisi joustavaa ja muuttuisi positiiviseksi kokemukseksi. (Antikainen 2000, 222.) Oppimiseen kuuluvat elämänhistorian tarkastelu ja henkilökohtaisen menneisyyden hyväksyminen (Ruth & Pitkänen 1994, 152–153). Sosiaalinen toimintakyky koostuu mm. omien mahdollisuuksiensa tunnistamisesta, kyvystä toimia yhteisön jäsenenä sekä mahdollisuudesta ottaa vastuuta ympärillä olevista ihmisistä ja itselle tärkeistä asioista. Harrastukset ja sosiaalisen verkoston monipuolisuus ovat tärkeitä tukipylväitä sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitämisessä. (Eloranta & Punkanen 2008, 16–17.)

3.3 Hengellinen kypsyminen

Toisin kuin lapsuudessa, aikuisen jumalakäsitystä on vaikea ennakoida. Lapsuuden antropomorfisen käsityksen kehityttyä jumalakuva yksilöityy. Aikuisen jumalakäsitys on hyvin henkilökohtainen ja sen piirteet painottuvat yksittäisellä ihmisellä eri tavoin erilaisissa elämäntilanteissa. Vanhuudessa käsitys Jumalasta nousee uudella tavalla esiin, kun lähipiirin harveneminen ja läheisten kuolemat tulevat ajankohtaisiksi. (Tamm 1988, 10–13.)

Maailmankatsomus ja elämän arvot muuttuvat tärkeämmiksi ihmisen vanhetessa. Ihminen ei välttämättä tule uskonnolliseksi, mutta eläkkeelle siirryttyään useimmat alkavat pohtia elämän syvempää merkitystä ja maailmankatsomustaan. (Eloranta & Punkanen 2008, 145–146.) Ihminen on pakotettu huomaamaan, että ulkoinen aikaansaaminen ei ole elämän ainoa arvo. Tämän kehityskriisin tuloksena ihminen useimmiten oppii uusia arvoja kuten kärsivällisyyttä, kuuntelemista, nöyryyttä ja luottamusta, jolloin elämästä tulee paljon sielullisempaa. Tällaista elämänarvojen uudelleen järjestymistä kutsutaan usein elämäkokemuksen tuomaksi viisaudeksi. (Dunderfelt 1999, 190–191.)

Kriisin tuloksena käsitys kuolemasta muuttuu, jolloin se aletaan nähdä lohdullisena ja luonnollisena osana omaa tulevaisuutta (Dunderfelt 1999, 218–226). Lapsen näkökulmasta kuolema keskittyy pelkoon vanhemman tai muun läheisen aikuisen menettämisestä, eikä hän osaa ajatella itseään kuolevana (Tamm 1988, 127). Lapsen ulospäin kohdistuva kuoleman pelko ja aikuisen omakohtainen kuoleman hyväksyminen ovat keskenään täysin erilaiset. Kuoleman lähestyessä elämän jatkuminen kuoleman jälkeen nousee esille konkreettisena kysymyksenä. Vanhuudessa kysymys on monella tavoin ajankohtainen ja ihminen ajattelee omaa kuolemaansa. (Dunderfelt 1999, 218–226.) Kolmannen iän kynnyksellä aikuinen alkaa pohtia asioita, joita haluaa jättää tuleville sukupolville (Mazzarella 2008, 217–224). Elämäkatsomuksesta riippuen ihminen määrittelee kuoleman yksilöllisesti (Dunderfelt 1999, 226).

3.4 Vanheneminen voimavarana

Kolmannessa iässä aikuisella on paljon elämäkokemusta. Hän osaa tarkastella asioita useasta eri näkökulmasta ottaen huomioon aikaisemman elämänhistoriansa. (Nurmi & Salmela-Aro 1997, 97.) Eläkkeelle siirryttyään ihmisellä saattaa olla varastossa paljon voimavaroja käytettävänä elämän eri aloilla (Turunen 1996, 234–235). Ikääntyville tarkoitettujen yliopistojen suosio kertoo, että aikuiset ovat heränneet huomaamaan mahdollisuutensa käyttää voimavarojaan (Dunderfelt 1999, 208).

Työstä luopuminen on osa ihmiselämään kuuluvaa muutosta, jonka kautta ihminen kokee vanhenemisensa (Ilmarinen 2000, 187). Ihminen pyrkii kehittämään toimintamalleja, joilla hän mahdollistaa oman itsenäisyytensä ja itsemääräämisenä toimintakyvyn rajoittumisesta huolimatta. Tällaisia ovat esim. puutteiden kompensointi ja voimavarojen optimointi. (Sarola 1994, 116–123.)

”Maailman nopein liike on tunnetusti se, kun mummu kaivaa näytettäväksi lastenlastensa valokuvat” (Mazzarella 2008, 6). Eläkkeelle jäädessään ihminen on aktiivinen ja terve. Perheen näkökulmasta tämä tarkoittaa aktiivista isovanhempaa, joka on innostunut olemaan lapsenlapsensa kanssa. Tätä hoivan ja huolenpidon voimavaraa ei ole aiemmin yhteiskunnassa osattu huomioida. Eläköityvien aikuisten lisääntyminen ei ole uhka yhteiskunnalle vaan päinvastoin. (Eräsaari 2007.) Useimmat ikääntyvät haluavat osallistua yhteiskuntaelämään vapaaehtoisjärjestöissä ja heille suunnatut palvelut vireyttävät liike-elämää, joten heidän aktivointiin kannattaa panostaa (Sinnemäki 2005, 19–28).

4 SUKUPOLVET JA NIIDEN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS

Hanke koostuu suurelta osin kahden sukupolven välisestä vuorovaikutuksesta ja yhteistoiminnasta. Siksi on tarpeellista käsitellä sukupolvien välistä vuorovaikutusta käsitteleviä taustateorioita, sekä tarkastella vuorovaikutukseen vaikuttavia tekijöitä.

4.1 Vuorovaikutus ja sen merkitys

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan yksilöiden välistä joko negatiivista tai positiivista käyttäytymisen muotoa, joka perustuu heidän välisiin suhteisiinsa. Positiivinen käyttäytyminen perustuu yksilön tuntemaan mielenkiintoon toista yksilöä kohtaan sekä tämän huomioon ottamiseen. (Telama & Laakso 2006, 276.) Vuorovaikutus on joustava prosessi, jossa osapuolet vaikuttavat toisiinsa ja muokkaavat toisiaan (Hurme 2006, 141).

Kehityksensä aikana lapsi on lukemattomia kertoja vuorovaikutuksessa eri ikäpolvien kanssa. Latenssi-iässä lapsen vertaissuhteet ovat merkittäviä ja hän oppii niissä valtaosan vuorovaikutustaidoistaan kuten yhteistoiminnan alkeita, tunteiden ilmaisua ja säätelyä. Lapsi hahmottaa omaa identiteettiään toverisuhteiden kautta toimien erilaisissa rooleissa. (Poikkeus 2006, 122–123.)

Lapsen ja muiden perheen jäsenten välillä oleva vuorovaikutussuhde on lapsen kehityksen kannalta merkittävä. Perheellä ei tässä tarkoiteta biologista perhettä vaan kulttuurillista yksikköä, jonka osana lapsi on valtaosan lapsuudestaan. Vuorovaikutuksessa osapuolet eivät ole tasa-arvoisia. (Hurme 2006, 140–147.)

Tässä työssä vuorovaikutuksella tarkoitetaan valittujen ikäryhmien keskinäistä vuorovaikutusta. Luonnollisin vuorovaikutuksen muoto on isovanhemman ja lapsenlapsen välinen suhde (Ruoppila ym. 1999, 345). Lapsen vanhemmat vaikuttavat isovanhemman ja lapsenlapsen välisiin kontakteihin (Hurme 2006, 149).

Aikuisen näkökulmasta yhteinen aika lapsen kanssa koetaan yleisesti elämänlaatua parantavaksi tekijäksi. (Dieckmann 2002, 8.) Monissa tutkimuksissa on havaittu, että lapsen ja aikuisen yhteistoiminnalla on toimintakykyä ja elämänmielekkyyttä edistäviä

vaikutuksia (Kaplan 2003, 5). Tällaisessa yhteistoiminnassa aikuinen voi käyttää monipuolisesti tietojaan ja taitojaan, sekä tuntee olevansa hyödyllinen ja kuuluvansa yhteiskuntaan täysivaltaisena jäsenenä (Ruoppila ym. 1999, 346). Vuorovaikutussuhteissa nousee esille aiemmin käsitelty elinikäisen oppimisen termi (ks. luku 3.2; Antikainen 2000, 102). Sosiaali- ja terveydenhuollon tulisi ottaa isovanhemmuus ja muut sukupolvia ylittävät vuorovaikutussuhteet huomioon ikääntyvän ihmisen hyvinvointiin merkittävästi vaikuttavina tekijöinä (Sinnemäki 2005, 44).

Piaget'n mukaan vuorovaikutuksella on olennainen merkitys sosiaalisesti määräytyneen tiedon oppimisessa. Tällaista tietoa ovat mm. arvot, moraalit ja symbolijärjestelmä. (Lehtinen ym 2007, 256.) Läheiset ihmiset, kuten isovanhemmat, ovat tärkeänä tukena lapsen jokapäiväiselle oppimiselle ollessaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tämän kanssa (Antikainen 2000, 122). Vuorovaikutus luo lapsen perusturvallisuuden ja yhteisöön kuulumisen tunteen. Se auttaa lasta tulevaisuudessa hahmottamaan vanhan ihmisen roolit sekä mahdollisen isovanhemmuutensa. Iäkkäiden ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa ollessaan lapsi saa monipuolisen ja todellisen kuvan aikuisena olemisesta ja vanhuudesta. Lapsella on mahdollisuus oppia arvostusta ja ymmärtämystä vanhoja ihmisiä kohtaan. (Ruoppila ym. 1999, 345–346.)

Tämän hankkeen yhtenä tavoitteena on luoda kokemus sukupolvia ylittävästä vuorovaikutuksesta. Latenssi-ikässä olevilla lapsilla isovanhemman puute on harvinaista. Monilla on neljä elossa olevaa isovanhempaa ja lisäksi isoisovanhempia. (Sinnemäki 2005, 10.) Vuonna 2003 tehdyn tutkimuksen mukaan alle kouluikäisistä n. 90 %:lla on isoäiti ja n. 74 %:lla lisäksi isoisä (Hätönen 2003). Usein tällaiset vuorovaikutussuhteet rajoittuvat isovanhempiin (Ruoppila ym. 1999, 345–346). Kaikilla eläkeikäisillä ei ole omia biologisia lapsenlapsia, mutta heillä on käyttämätöntä potentiaalia hoivaamiseen ja halua olla lasten kanssa (Hätönen 2003).

Nykyisin erilaisista oppimisvaikeuksista ja tarkkaavaisuushäiriöistä kärsiminen on lapsuudessa hyvin yleistä: ikäluokasta n. 12–15 %:lla on eriasteisia oppimisvaikeuksia ensimmäisinä kouluvuosinaan (Ruoppila 2006b, 161). Koulunkäynnin lisäksi nämä oppimisvaikeudet ja erityisesti tarkkaavaisuushäiriö vaikeuttavat lapsen sosiaalista kanssakäymistä. Häiriö useimmiten jatkuu nuoruudessa ja aikuisiässä, vaikka kyky tarkkaavuuteen kasvaa selvästi lapsen kehittyessä. (Ahonen, Lamminmäki, Närhi & Räsänen 2006, 173–177.) Tällaiset kehityksen erityispiirteet tulee ottaa huomioon sukupolvia

ylittävässä vuorovaikutuksessa. Lapsi on hyvin tarkka huomaamaan asioita: jos aikuinen ei ole aidosti kiinnostunut lapsen kanssa olemisesta, saattaa vuorovaikutussuhde ehtyä. (Mazzarella 2008, 8).

Sinnemäki teki vuonna 2005 selvityksen, josta nousi esiin yksi yllättävä sukupolvien välisen vuorovaikutuksen syntymistä ehkäisevä tekijä. Moni vanhempi pelkää paljon keskustelua herättänyttä seksuaalirikollisuutta ja pedofiliaa. Koulujen ja leikkipuistojen lähetyvillä liikkuva vanhus joutuu usein leimatuksi ja luonteva ikäihmisen ja lapsen välinen läheisyys ja vuorovaikutus tyrehdytetään. Vaikka aikuisella olisi vain tervettä kiinnostusta lapsiin, hän pelkää tuota leimatuksi tuleamista, eikä uskalla synnyttää uusia sukupolvia ylittäviä vuorovaikutussuhteita. On oleellista kehittää ohjattua sukupolvia ylittävää toimintaa ja kiinnittää huomiota tämän kaltaiseen yhteisöllisyyteen. (Sinnemäki 2005, 43.)

4.2 Edellytysten luominen

Sukupolvia ylittävää yhteistoimintaa on mahdollista järjestää monesta eri lähtökohdasta. Lasten vierailut palvelutaloissa ja vanhusten luona tai vanhusten ja lasten hoito samassa yksikössä ovat yleisesti käytettyjä toimintamalleja. (Kaplan 2003, 9.) Tässä hankkeessa keskitytään 60–70-vuotiaiden aikuisten aktivointiin vapaaehtoisiksi seurakunnan lapsityöhön. Monissa kouluissa ja päiväkodeissa on jo useita vuosia etsitty vapaaehtoisia kummi-isovanhempia opetuksen ja kasvatuksen tueksi (Sinnemäki 2005, 45).

Vapaaehtoiset kaipaavat tällaista toimintaa: Valittujen Palojen vuonna 2005 tekemästä kyselystä voidaan päätellä, että suurten ikäluokkien edustajilla on vahva motivaatio tukea lasten kasvatustyötä. (Sinnemäki 2005, 32.) Tilastojen valossa vanha ajatus yhteisöllisyydestä ei ole kadonnut, vaan vaikuttaa yhä. Suomessa vahva epäitsekkyuden kulttuuri näkyy erityisesti vapaaehtoistoiminnassa. (Nylund & Yeung 2005, 14.) Vapaaehtoisten aktivoinnissa tulee olla aktiivinen: Yeungin tekemän tutkimuksen mukaan yli puolet suomalaisista lähtisi mukaan vapaaehtoistyöhön, jos heitä siihen henkilökohtaisesti kutsuttaisiin (Kajanto 2004).

Suuret ikäluokat ovat lähivuosina eläköitymässä ja siirtymässä vapaaehtoistyön piiriin. Kuten sosiaali- ja kasvatusalalla monien seurakuntien lapsityössä on tarvetta vapaaeh-

toisten tuomasta avusta (Kirsi Härme, Henkilökohtainen tiedoksianto 7.8.2009). Eläkkeelle siirtyminen tapahtuu vaiheittain ja apuna kriisin kohtaamisessa on mielikuvien rakentaminen eläkeajasta jo ennen eläkkeelle siirtymistä. Realistiset mielikuvat toimivat usein kriisiprosessissa kantavana voimana pitkälle eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Eläkkeellesiirtymisrituaalit kuten läksiäiset ovat tärkeitä kriisiprosessin sujuvuuden kannalta. (Tikkanen 1994, 138–139.) Kynnys eläkkeelle siirtymiseen on laskenut: työstä luopumista ajatellaan aiempaa varhaisemmassa vaiheessa (Ilmarinen 2000, 188).

Ihminen kerää ympäristöstään tietoa jokapäiväisessä elämässä, jonka avulla hän kehittää maailmankuvaansa. Tämä tieto sisältää viitteitä siitä, miten ihmisen elämän tulisi edetä tietyssä kulttuurissa ja yhteiskunnassa. (Nurmi & Salmela-Aro 2000, 87.) Tiedon muuttuessa radikaalisti kolmannen iän kynnyksellä, ihmisen sisäisen maailmankuvan muutosprosessit käynnistyvät. Ihmiselle tulee tarve asettaa tutut asiat uuteen järjestykseen ja muuttaa asennoitumistapojaan kaikkeen. (Dunderfelt 1999, 190–191.) Muutosvastarinta on sitä suurempi, mitä laajemmin muutos on yhteydessä minään. Tällöin ihminen saattaa toimia objektiivisesti tarkasteltuna epätarkoituksenmukaisesti tai jopa itseään rannkaisevasti. Tämä paradoksaalisuus selittyy sillä, että muutoksen tarve liittyy minän rakenteisiin, joiden varassa elämä on ollut tähän asti mahdollista. Muutosvastarinta tulisi siis nähdä pyrkimyksenä ylläpitää oman minän yhtenäisyyttä sitä uhkaavassa elämäntilanteessa. (Toskala 2006, 352–355.)

Ihminen ohjaa omaa kehitystään niiden mahdollisuuksien ja rajoitusten mukaan joita eri elämäntilanteen hänelle asettavat (Nurmi & Salmela-Aro 2000, 86). Eläkkeelle siirtyessään ihminen useimmiten samalla menettää yhteiskunnallisesti arvostetun ja tärkeän roolinsa (Ruoppila, Kotilainen & Vasikkaniemi 1999, 343). Tällöin hän huomaa, ettei voi olla samalla tavalla hyödyllinen kuin nuoremmat. Hän ei aluksi osaa nähdä lisääntyvän vapaa-ajan ja velvoitteista vapautumisen tuomia mahdollisuuksia. Yleensä tämä kriisiprosessi etenee sisäiseen rauhaan ja elämänarvojen uudelleen järjestymiseen. (Dunderfelt 1999, 210–211.) Vapaaehtoistyön kautta on mahdollista olla hyödyksi tuleville sukupolville ja siihen osallistuminen helpottuu vapaa-ajan lisääntyessä.

Sukupolvia ylittävää toimintaa suunniteltaessa pohjana on oltava lapsilähtöisyys. Lapsen mielenkiinto on saatava suuntautumaan käsillä olevaan toimintaan ja sen herättämiseen on syytä panostaa. Lapsi lähtee mukaan, jos hänellä on jonkinlainen mielenkiinto

osallistua. Joissain tilanteissa lapsella voi olla henkilökohtainen kiinnostus käsiteltävään asiaan. Lapsella ei usein ole kokemuksia sukupolvia ylittävästä toiminnasta, joten mielenkiinto on pääosin tilannekohtaista. Se syntyy jonkin kiinnostavan kokemuksen tai tilanteen vaikutuksesta. (Lehtinen ym. 2007, 200.) Latentti-iässä oleva lapsi oppii pääasiassa kokemuksensa kautta, joten on luonnollista, että toiminnassa käytetään elämyksellisiä menetelmiä (Turunen 1996, 74–75). Niiden kautta lapsi kiinnostuu yhteisestä toiminnasta ja saa syyn olla siinä mukana.

Aikuiselle on luotava edellytyksiä hänen kykyjään vastaavaan hoiva- ja kasvatusvastuuseen sitoutumiselle (Sinnemäki 2005, 26). Yhteistoimintaa järjestettäessä ei voida olettaa sukupolvien välisen suhteen muodostuvan itsestään: sen luomisessa tarvitaan apua ja virikkeitä, jotta vuorovaikutus alkaa sujua. Aikuinen voi tuntea itsensä epävarmaksi vierassa tilanteessa, jos tukea ei anneta. Toiminta saattaa muuttua luonteeltaan epämiellyttäväksi, jolloin aikuinen helposti jättäytyy pois prosessista ja koko vapaaehtoistoiminnasta. (Kaplan 2003, 27.)

Aikuisen voi olla vaikea ymmärtää lapsen maailmankuvaa. Hän elävät abstraktisen, loogisen ja käsitteellisen ajattelun maailmassa, jonka lapsi saavuttaa vasta n. 12 vuoden iässä. Satua kuuntelemaan uppoutunut lapsi saattoi vielä hetki sitten riehua ja juoksentella ympäriinsä. Hän elää hetkessä, mielikuvien ja kokemusten maailmassa. Lapsi ei vain kuuntele, vaan sisimmässään elää kuuntelemassaan sadussa. (Dunderfelt 1999, 82–83.) Aikuisten ja lasten sisäistä maailmaa tarkasteltaessa voidaan huomata, että näiden ryhmien hengellinen elämä on hyvin samantyyppinen. Monen ikääntyvän ihmisen suhde uskoon ja Jumalaan on hyvin elämyksellinen. Jähmeät teologiset päättelyketjut ovat siirtyneet syrjään ja hengellinen elämä muistuttaa lapsen kokemuksellista uskoa; pyhyiden kokemus ja tunne ovat merkityksellisempiä kuin sanat ja teologisuus. (Dunderfelt 1999, 217–219.)

4.3 Ikäasenteet ja vuorovaikutus niiden muokkaajana

Vanhuutta on Suomessa tutkittu vähän. Se esiintyy yhteiskuntakeskustelussa taakkana sekä hoiva- ja huoltotoimenpiteiden kohteena ja vanhuus näyttäytyy vaivaishoidon, surkeuden ja kurjuuden näkökulmasta. (Kolbe 2004, 27.) Yllättäen on jouduttu tilanteeseen, jossa vanha ihminen ei ole vanha sanan traditionaalisessa mielessä, vaikka häntä

on sellaisena pidetty. Korkeasta iästään huolimatta ihminen on usein suhteellisen terve ja hyväkuntoinen. (Sinnemäki 2005, 22.) Käsitys vanhaa ja vanhuutta kohtaan on saanut selkeän negatiivisen leiman. Hyväkuntoinen korkean iän saavuttanut ihminen ei koe tehtäväkseen yksinomaan ”vanhana olemista”. (Vilkkö 2000, 77–78.)

Korkean iän saavuttaneet ja paljon kokeneet ihmiset ovat usein yllättäneet tutkijat elämänmyönteisyydellään. Kyse on siitä, miten ihminen kokee itsensä, eikä ikävuosilla tai muilla ulkoisilla tekijöillä enää nykyään ole niin suurta merkitystä vanhuuden suhteen. (Heikkinen 2000, 194.) Ympäristöllä on usein tiettyjä odotuksia vanhenevista ihmisistä ja ne saattavat olla ristiriidassa vanhenevan ihmisen omien odotusten kanssa. Adolf Guggenbühl-Craig esittää kirjassaan *Närriäshen Alten* ajatuksen veijarimaisesta vanhuuden roolista. Hänen mukaansa sitkeä myytti vanhasta ja viisaasta sitoo ikääntyvää ihmistä liikaa. Ihminen ei saa vapaasti olla sellainen kuin haluaa tai millaiseksi sairaudet ja vaivat ovat hänet muokanneet. Tämä ei tarkoita, että ihmisen tulisi olla narrimainen, mutta hänelle on annettava siihen mahdollisuus. Ympäristön tulisi luopua viisauden mielikuvastaan, sillä vanhuksella on oikeus päättää itse siitä, millainen hän haluaa olla. (Dunderfelt 1999, 212–214.)

“Mummoa kiinnostavat sielu ja hyvät välit Jumalaan. Se ylpeilee sillä, että naamaan ei ole meikkejä tohrattu. Mummon niskassa on nuppi, joka avataan yöksi. Kun letti käy hiirenhännäksi enon vaimo ottaa sakset ja leikkaa mummolle polkan.” (Tikkanen 2004, 32.) Viime vuosina isovanhemmuus on muuttunut merkittävästi: Nykyään isovanhemmat ovat usein työelämässä mukana ja elävät omaa aktiivista elämäänsä (Mazzarella 2008, 39). Modernilla isovanhemmalla voi olla paljon harrastuksia sekä monenlaista sosiaalista toimintaa lastenlasten kohtaamisen lisäksi (Baer 2004, 9). Uudet isovanhemmat tarvitsevat usein tukea ja tietoa isovanhemmuuden roolin löytymiseen sekä tämän roolin sovittamisessa osaksi omaa aktiivista elämää (Sinnemäki 2005, 5).

Isovanhemmuuden kulttuurillista merkitystä ja roolin historiallista kehittymistä on tutkittu vähän. Yleensä isovanhemmuuteen on ollut sosiaalipoliittinen tai lainsäädännöllinen näkökulma. (Kolbe 2004, 27.) Selkeä tarve tällaiselle tutkimukselle olisi (Sinnemäki 2005, 5).

Isovanhemmaksi tuleminen saattaa aiheuttaa ristiriitaisia tunteita. Vaikka ensimmäinen lapsenlapsi on useimmiten toivottu, isovanhemmuus voidaan kokea uhaksi nuorekasta naisellisuutta tai miehisyyttä kohtaan. (Mazzarella 2008, 183–184.) Stereotypian harmaahapsesta vanhus isoäidistä on aika väistyä koulutetun ja vauhdikkaan virkanaisummun tieltä (Kolbe 2004, 26).

Isovanhemman merkitystä lapsenlapselle ja tämän perheelle ei ole aina ymmärretty. Isovanhemmalla on aktiivisesta elämästään huolimatta usein aivan eri tavalla aikaa ja ymmärrystä lapsenlapselle kuin työn ja arjen kiireisiin kokonaisvaltaisesti kiinnittyneillä vanhemmilla. Isovanhempi voi antaa merkittävän panoksen nuorille perheille lasten hoito- ja kasvatusapuna. (Turunen 1996, 238.) Tämä ei aina ole mahdollista: välimatka tai avioerot voivat vaikeuttaa lapsen ja isovanhemman välistä kiinteää suhdetta (Hätönen 2003).

Usein isovanhemmasta muodostettu kuva on hyvin yksipuolinen eikä yksilö näe isovanhemman muita rooleja. Kevään 2004 aikana ”mummokirjaa” varten kerätty aineisto osoittaa, että ihmisen käsitys isovanhemmistaan on hyvin pirstaleinen, vaikkei sitä aina tiedosteta. Yksilön kuvatessa isovanhempansa hän usein käy läpi omaa elämänsä historiaansa, ja tieto isovanhemman todellisesta roolista ja elämänsä historiasta on vähäinen. (Haavikko & Vihmanen 2004, 5.) Lisäksi suvun ulkopuoliset sukupolvia ylittävät vuorovaikutussuhteet ovat harvinaisia. Lapselle muodostuu ainoastaan stereotyyppinen kuva vanhuudesta, joka vaikuttaa heihin usein vielä aikuisiässä. (Ruoppila ym. 1999, 343–350.)

Aikuisella on aina tietynlainen käsitys lapsuudesta. Erityisesti isovanhemmaksi tulon kautta aikuinen alkaa pohtia omien lastensa syntymää ja omaa lapsuuttaan. Useimmiten näitä mielikuvia verrataan nykyiseen lapsuuteen. (Mazzarella 2008, 9.) Julkisessa keskustelussa on noussut monin paikoin esille, miten nykyinen lapsuus on lyhentynyt tai osin jopa kadonnut kokonaan, sekä lapsen käsitys itsestään lapsena on turmeltunut (Saarikoski 2005, 10–11).

4.4 Perinteet apuna vuorovaikutuksessa

Yksi sukupolvien välisen vuorovaikutuksen syistä on aikuisen halu välittää hiljaista tietoa tuleville sukupolville. Monet aikuiset ovat huomanneet perinteiden katoamisen, elämän pirstaloitumisen ja muuttumisen jaksolliseksi. (Aaltonen 2002.) Perinteen ja hiljaisen tiedon välittäminen on yksi keino ikääntyvälle ihmiselle jättää itsestään jälki ja sitä kautta elää kuolemansa jälkeen tulevissa sukupolvissa (Lehtinen ym. 2007, 38). Tämä hanke voidaan nähdä yhtenä mahdollisuutena tämän tarpeen toteuttamiselle. Hankkeen teemaksi oli luontevaa valita perinteet, sillä se sitoo sukupolvienketjun yhdistäen kohderyhmät toisiinsa. Teemaa käytettäessä tulee ottaa huomioon, että yhteiskunnan kehityksen aikana on tapahtunut suuria muutoksia. On tarkasteltava sitä, onko tarvetta uudistaa vanhoja perinteitä, jotta ne muuttuvat käyttökelpoisiksi nyky-yhteiskunnassa (Mazzarella 2008, 39).

Perinneosaamiseen kuuluu paljon aikuisten kokemukseen sisältyvää viisautta ja sosiaalista pääomaa (Lehtinen ym. 2007, 270). Aikuiset haluavat välittää perinneosaamistaan jälkipolville ja toisaalta lapsista on jännittävää oppia uutta sekä kuulla tarinoita menneistä ajoista (Hätönen 2003). Hankkeen teemat ovat kiinteä osa suomalaista kulttuuri-perintöä ja ne sopivat lapsen maailmankuvaan vieraista aineksista huolimatta (Lehtinen ym. 2007, 80–83). Tämä saa lapsen mielenkiinnon heräämään ja sitä kautta hänellä on tilannekohtainen mielenkiinto sukupolvia ylittävään vuorovaikutukseen.

5 YHTEISÖLLISYYS

5.1 Yhteisöllisyyden käsite

Viime aikoina yhteisöllisyys on noussut esille monissa keskusteluissa. Se voidaan nähdä itseisarvona sekä sen lisäämistä todellisena keinona vahvistaa yksilön turvallisuudentunnetta yksilökeskeisessä ja pirstaloituneessa yhteiskunnassa. (Sinnemäki 2005, 42.) Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2015 nostaa esiin pyrkimyksen luopua työntekijäkeskeisyydestä ja luoda seurakuntalaisille mahdollisuus yhteisölliseen sitoutumiseen. Tämän pyrkimyksen tärkeydestä kertoo strategialle valittu nimi: Meidän Kirkko – Osallisuuden yhteisö. (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto 2007a, 42.)

Hankkeella yritetään osaltaan mahdollistaa yhteisöllisyyden toteutumista tulevaisuuden seurakunnassa. Koska yhteisöllisyys on merkittävässä asemassa, on tarpeellista tarkastella sen teoreettista viitekehystä. Tarkastelussa keskitytään yhteisöllisyyteen kohderyhmien näkökulmista, sekä mahdollisuuksiin tukea tätä yhteisöllisyyttä.

Arkielämän yhteisöllisyys on valtaosin kadonnut. Muutama vuosikymmen sitten suurimmissa kaupungeissa koko lähiyhteisö osallistui lapsen kasvattamiseen; nykyisin kerrostaloissa tuskin tunnetaan naapuria. (Hätönen 2003.) Monilla on tarve entisen kaltaiselle yhteisöllisyydelle, mikä näkyy erityisesti yhteiskulttuurin katoamisen aikaan saamina uusina yhteisöllisyyden muotoina. Näissä yhteisöissä esim. samasta asiasta kiinnostuneet tai samalla tavalla ajattelevat ihmiset kokoontuvat ja näin voivat kokea osallisuutta. (Aaltonen 2002.) Tietotekniikan kehityttyä yhteisön maantieteellinen sijainti on menettänyt merkityksensä ja yhteisöön voivat kuulua samanhenkiset ihmiset ympäri maailmaa.

5.2 Yhteisöllisyyden merkitys kohderyhmille

Yksilökeskeisyys on vaikuttanut suuresti isovanhemmuuden merkityksen kasvuun lapselle. Tällä ei ole vanhempiansa, isovanhempiansa sekä kasvatusalanammattilaisten lisäksi juurikaan aikuiskontakteja. (Eräsaari 2007.) Uudet mahdollisuudet yhteisölliseen

toimintaan tuovat lisää näitä arvokkaita kontakteja. Yhteisöllisyys ilmenee myös lasten keskinäisissä leikeissä. Lapsen näkökulmasta yhteisleikin paikalla ei ole juurikaan merkitystä: lapsen koko elinalue on leikkialuetta. (Karimäki 2005, 106.) Paikasta riippumatta leikin yhteisölliset piirteet ovat selvät. Leikkissä on voimakkaat sosiaaliset säännöt, kuten sopimus tietyn esineen tai paikan olemuksesta leikissä, jotka kaikki yhteisön jäsenet tiedostavat. Leikissä autetaan ja tullaan autetuksi. (Karimäki 2005, 118–124.)

Yhteisöllisyys ja yhteisöön kuuluminen ovat merkittävässä asemassa ikääntyvän ihmisen toimintakyvyn ylläpitäjänä: Vähäisen sosiaalisen osallistumisen on todettu lisäävän kuoleman riskiä 1,5–2 kertaiseksi. Lisäksi riski kohdata ongelmia itsensä hoitamisessa ja päivittäisistä toiminnoista selviytymisessä lähes kaksinkertaistuu. (Heikkinen 2000, 228.) Yhteisöllisyyden tarve lisääntyy merkittävästi, sillä vuonna 2020 yli 90 vuotta täyttäneitä henkilöitä arvioidaan olevan lähes 35 000 (Dunderfelt 1999, 225). Yhteiskunnalle on mahdollista vastata tähän kasvavaan tarpeeseen ainoastaan toimivaa yhteisöllisyyttä jo nyt aktiivisesti rakentamalla.

Yhteisöllisyyden tarpeellisuus on jo havaittu monissa paikoissa. Tästä hyvänä esimerkkinä on Lapin kunta, jossa vuonna 2001 perustettiin Ursulan palvelutalon ja Myllytonnun päiväkodin yhteenliittymä. Vuoteen 2003 mennessä yhteistoiminnasta oli saatu erittäin rohkaisevia tuloksia alun ennakkoluuloisuudesta huolimatta. (Konttinen 2003, 24–25.) Markku T. Hyyppä on tutkinut yhteisöllisyyttä Suomessa. Hän otti vertailuryhmiksi Pohjanmaan suomen- ja ruotsinkieliset väestöt. Hän huomasi, että ruotsinkielisen väestön keskinäisen riippuvuuden tunnustaminen ja yhteisön auttavaksi taipuminen edisti merkittävästi terveyttä. Suomalaisten yksilökeskeinen kulttuuri vaikutti päinvastaisesti. (Aaltonen 2002.)

Yhteisöllisyys termin rinnalle on noussut käsite sosiaalisesta pääomasta. Se kuvaa hyvän vuorovaikutteisen yhteisön ominaisuuksia. (Aaltonen 2002.) Sosiaaliseen pääomaan sisältyvät vastavuoroinen oikeudenmukaisuus, heikompien suojeleminen sekä huolenpito lapsista, sairaista ja vanhuksista (Sinnemäki 2005, 10). Ihmisten aktivoiminen yhteisöllisyyteen sekä oman ja muiden sosiaalisen pääoman kartuttaminen ovat elämän laadua parantavia tekijöitä sekä merkittäviä panostuksia tulevaisuuteen (Sinnemäki 2005, 23). Kun aikuinen siirtyy pois työelämästä ja hänet saadaan aktivoitua mukaan vapaaeh-

toistoimintaan, hänen roolinsa yhteiskunnan, tai tässä tapauksessa seurakunnan, näkökulmasta muuttuu oleellisesti. Passiivisesta luopumisen ja vastaanottamisen ajasta tuleekin merkittävä resurssitekijä. (Lehtinen 2000, 249.)

5.3 Yhteisöllisyyttä tukemaan

Yhteisöllisyydestä puhuttaessa on otettava huomioon, että kyseessä on vapaaehtoinen toiminta, johon yksilö sitoutuu omista lähtökohdistaan ja haluamallaan resursseilla. Ihmisen sisäisen sitoutumisen voidaan katsoa koostuvan kolmesta eri motivaation lähteestä: päteväksi tuntemisen kokemuksesta, sosiaalisen kiinnittymisen tarpeesta sekä autonomian ja vaikutusmahdollisuuksiensa kokemisesta. Sisäisen motivaation kehitys on suurilta osin riippuvainen siitä, tukeeko ympäristö näitä kolmea motivaationlähdetä. (Lehtinen ym. 2007, 183.) Yhteisön tulee antaa positiivista palautetta yksilön pätevyyydestä sekä antaa tämän vaikuttaa toimintamalleihin samalla tarkoituksenmukaiseen toimintaan rohkaisten. Merkittävää on kokemus liittymisestä itselle tärkeiden ihmisten yhteisöön ja sen tuki vaikeiksi koetuissa tilanteissa. (Lehtinen ym. 2007, 184.)

Tässä opinnäytetyössä, kuten kirkon strategiassa, yhteisöllisyys nähdään vapaaehtoistyön toimintaympäristönä (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto 2007a, 41-42). Tällaisessa yhteisössä voidaan käyttää yhteisöllisen oppimisen malleja. Näissä malleissa painotetaan erityisesti sosiaalisen yhteisön merkitystä tiedon rakennusprosessia ohjaavana tekijänä. Yhteisön tunnusmerkkejä tulisi olla keskustelevuus sekä ideoinnin vastavuoroisuus. Ideat eivät tule vain työntekijältä, vaan kaikki osallistuvat niiden tuottamiseen yhteisön täysivaltaisina jäseninä. (Lehtinen ym. 2007, 262–264.) Jokaisen yhteisön jäsenen erityisiä osaamisenalueita ja kokemuksia arvostetaan sekä hyödynnetään samoin kuin työntekijän ammattitaitoa. Työntekijän rooliksi jää yhteisön jäsenenä olemisen lisäksi ainoastaan varmistaa yhteisön toimivuus.

Tarkasteltaessa yhteisöllisyyttä osana sukupolvia ylittävää toimintaa nousee esille kysymys hyvän isovanhemmuuden piirteistä ja merkityksestä. Kirkon päihdestrategia 2005 poikkeaa muista hyvinvoinnin strategioista, sillä se nostaa esille isovanhempien merkityksen kasvatustehtävässä (Sinnemäki 2005, 16). Hyvä isovanhempi antaa lapsenlapselle mahdollisuuden tarkastella maailmaa suhteellisuuden, huumorin ja armon nä-

kökulmasta (Sinnemäki 2005, 8). Toisaalta hän kunnioittaa lapsen vanhempien määräsvaltaa ja osaa mukautua hyvin erilaisiin näkemyksiin lapsen kasvattamisesta (Dieckmann 2002, 67–68).

Isovanhemmuuden iässä olevalla on keskimäärin edeltäviä sukupolvia vähemmän lapsenlapsia (Eräsaari 2007). Uudenlainen isovanhemmuuden rooli on muodostunut suhteessa lapsiin, jotka ovat oman lapsenlapsen ystäviä (Dieckmann 2002, 156–159). Suomessa on herätty kummi-isovanhemmuuden mahdollisuuksiin ja tätä resurssia on jo alettu hyödyntää (Sinnemäki 2005, 45). Ruotsissa tässä kehityksessä ollaan paljon pidemmällä: ruotsalainen yhdistys Extramormor.se tarjoaa käytännön apua ja sosiaalista verkostoa lapsiperheille. Sen avulla jäsenillä on mahdollisuus löytää itselleen kummi-perhe, jonka isovanhemmaksi ryhtyä. (Mazzarella 2008, 40.) Tällaisessa yhteisöllisessä uhrauksessa yhteisön jäsen voi kokea luottamusta siihen, että kun itse antaa, saa vastapalveluksena apua sitä tarvitessaan (Aaltonen 2002).

Isovanhempi-ikäisellä ei aina ole omia lapsenlapsia, mutta hänellä on usein halu lasten kanssa olemiseen (Hätönen 2003). Nykyään länsimainen kulttuuri ei edesauta sitoutumista, vaan se saattaa olla yksilön näkökulmasta haitallista. Sosiologi Zygmunt Bauman kuvaa nykytilannetta sillä, että viattomuuden aika on ohi ja tilalle on tullut laskelmointi ja pelaaminen. (Aaltonen 2002.) Ongelmana on, että sukupolvien välisestä kanssakäymisestä on vähän tutkittua tietoa ja siihen on vaikea saada tukea (Sinnemäki 2005, 5).

Yhteisöllistä isovanhemmuutta tuettaessa on tärkeää rakentaa vapaaehtoisten välille kannustava ilmapiiri. Kilpailuasetelmaa on vältettävä, sillä se lisää sosiaalista vertailua ja epäonnistumisepelkoa. (Lehtinen ym. 2007, 181.) Yhteisön yhteisiä tavoitteita ja päämääriä tulee korostaa, ettei tällaista kilpailuasetelmaa jäsenten välillä muodostu (Dieckmann 2002, 9). Yhteisön keskinäinen tuki on tärkeä voimavara sukupolvien välisen vuorovaikutuksen luomisessa. Siihen tulee kiinnittää erityishuomiota, jotta vapaaehtoistyö pysyy mielekkäänä ja saa jäsenten mielissä positiivisen leiman. (Kaplan 2003, 27.)

5.4 Leirityö yhteisöllisyyden kehittämisessä

Tässä hankkeessa työvälineenä käytetään leiritoimintaa. Leiri on työmuotona merkittävä osa seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyötä. Leirielämällä on pitkä historia paimentolaisten ja aavikkovaeltajien elämänmuotoina. Nyky-yhteiskunta on erkaantunut leirielämän yksinkertaisuudesta, joten sen ääreen palaaminen on hyvä väline omasta elämänpiiristä irtautumiseen. (Kinanen 1997, 204–206.)

Yhteisöllisyyden kehittämisessä leirityö on hyvä väline: se tarjoaa kokonaisvaltaisen mahdollisuuden yhdessäoloon ja yhteisön jäseniin keskittymiseen (Ketola 2002, 51). Yhteisöllisyyttä ja yhdessä telemistä korostava oma-aloitteisuus on leiritoiminnan erityispiirre (Pietilä 1997, 174). Leiriä voidaan pitää korkeatasoisessa keskuksessa, mutta siihen sadaan luotua alkukantaisuuden ja seikkailun tuntua. (Ketola 2002, 48–49).

6 YHTEISTYÖHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT JA ALOITUS

6.1 Hankeen tavoitteet

Tämän hankkeen päätavoitteena oli kehittää uusi yhteisöllisen vapaaehtoistyön toimintamuoto yleisen seurakuntatyön tarpeisiin. Kohderyhmiin kohdistuvana tavoitteena oli luoda vuorovaikutteista sukupolvia ylittävää kohtaamista hengellistä elämää tukien.

Seurakunnan kannalta hanke keskittyi vapaaehtoistyön monipuolistamiseen. Kirkon strategian mukaan seurakunnan toiminnan pitäisi olla laajasti seurakuntalaisia osallistavaa ja työntekijävetoisuudesta tulisi luopua vuoteen 2015 mennessä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2007a, 42). Toisaalta näkökulmana oli työmuotojen ja eri kohderyhmiä yhdistävän toiminnan lisääminen ja jo orastavan yhteisöllisyyden vahvistaminen.

Lasten näkökulmasta hanke kohdistui toiminnan uudistamiseen ja monipuolistamiseen sekä kokemuksen tarjoamiseen sukupolvia ylittävästä toiminnasta. Aikuisten kannalta keskityttiin tarjoamaan monipuolista vastuunkantamista ja osallistumista seurakunnassa. Kohderyhmien yhteisöllisyyden kokeminen hengellisen kasvun tukena oli hankkeen näkökulma hengellisyyteen.

Opinnäytetyö on oppimistehtävä, joten sillä oli myös tekijöihinsä kohdistuvia tavoitteita. Oppimisen näkökulmasta tavoitteena oli omaksua organisointitaitoja ja projektiajat- telua, sekä vahvistaa teoreettisen tiedon soveltamista käytäntöön. Opinnäytetyö antaa valmiuksia kohderyhmien kanssa toimimiseen ja opettaa kokonaisvaltaista tarpeiden huomiointia.

6.2 Suunnittelu ja valmistelu

Alkuseurakunnan tehtävä oli toimia uskovien yhteisönä ja kaikki kristityt yhdistävänä palvelupaikkana. Kirkon strategiassa 2015 pyritään tämän perustehtävän kirkastami- seen. Ajatus opinnäytetyöhankkeesta, joka lisäisi eri ikäryhmien välistä vuorovaikutus-

ta, lähti liikkeelle Koinonia-hankkeesta, jonka yhtenä tavoitteena oli luoda yhteisöllisyyden tuntu seurakunnan eri ikä- ja toimintaryhmien välille.

Yhteistyö seurakunnaksi valikoitui Suonenjoen seurakunta, 7700 seurakuntalaisen aktiivinen yhteisö. Se järjestää kohderyhmille leirimuotista toimintaa erityisesti kesäisin. Suonenjoen seurakunnan aikuistyö on erityisen aktiivista. Se järjestää paljon piirejä, kerhoja, leirejä ja avoimien ovien toimintaa. Lastenkerhot ja -leirit ovat osa aktiivista lapsityötä seurakunnassa. Sukupolvia yhdistävää toimintaa ei aiemmin ollut järjestetty: perheleirit olivat ainoa tämän tyyppinen toimintamuoto. (Harri Vainio, henkilökohtainen tiedoksianto 18.8.2008.)

Yhteistyö Suonenjoen seurakunnan kanssa alkoi syksyllä 2008 pidetystä palaverista, jossa hahmoteltiin sukupolvia ylittävän toiminnan muotoja. Palaverissa päädyttiin valitsemaan työmuodoksi leirityö, sekä määriteltiin kohderyhmien rajaukset. Keväällä 2009 allekirjoitettiin yhteistyösopimus ja esiteltiin hankesuunnitelma hankkeessa mukana oleville seurakunnan työntekijöille. Työryhmäksi muodostui yhteistyötiimi, johon kuului kahden opiskelijan lisäksi kaksi lastenohjaajaa ja nuorisodiakoni. Opiskelijat tutustuivat hankkeen toimintaympäristöön ja aikatauluihin. Leirin markkinointi päätettiin hoitaa lasten osalta paikallislehdessä ilmoittamalla ja aikuisten osalta henkilökohtaisella kutsulla.

Syksyllä 2009, kaksi viikkoa ennen leiriä, opiskelijat kutsuivat työryhmän perehdyttävään palaveriin, jossa käytiin läpi heidän suunnittelemansa leirin ohjelmarunko ja jokaisen työryhmän jäsenen vastuualueet. Palaverissa todettiin, että leirille oli ilmoittautunut neljä aikuista. Tämä oli sopiva määrä ottaen huomioon alkuperäisen tavoitteen viidestä aikuisesta. Lasten osalta tilanne oli ongelmallisempi: leirille ei ollut ilmoittautunut yhtään lasta. Markkinointistrategia päädyttiin muuttamaan ja lapsille markkinoinnissa otettiin käyttöön henkilökohtainen kutsu.

Lapsille suunnatut henkilökohtaiset kutsut tuottivat tulosta ja ennen leiriä ilmoittautuneita saatiin kokoon kiitettävästi. Ilmoittautuneille lähetettiin leirikirje (Liite 1), jossa kerrottiin leirin aikataulu ja muut tarvittavat tiedot. Leirikirjeessä painotettiin leirin olevan osa opinnäytetyötä, jonka toteutumisesta kerättäisiin palaute. Kirjeessä oli mukana

osallistumiskortti (Liite 2), jolla kartoitettiin leiriläisten erityistarpeita liittyen leirin toteuttamiseen. Mahdollisten kysymysten varalta kirjeeseen oli liitettyä opinnäytetyön tekijöiden yhteystiedot sekä rohkaistu ottamaan yhteyttä kaikessa opinnäytetyöhön liittyvässä.

6.3 Taustatyö vapaaehtoisten kanssa

Molemminpuolisen luottamuksen luomiseksi oli tarpeellista tutustuttaa vapaaehtoiset työryhmään. Aikuisryhmän rooli hankkeessa oli aktiivinen. Vapaaehtoistyöntekijöinä ja toiminnan toteuttajina heillä oli mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöön. Sukupolvia ylittävän yhteistoiminnassa on tärkeää, että aikuiset valmennetaan lasten kanssa toimimiseen (Kaplan 2003, 13).

Kaksi viikkoa ennen leiriä aikuisille järjestettiin ennakoilta (Liite 3), jonka tarkoituksena oli luottamuksen aikaansaaminen, tulevaan leiriin valmistautuminen sekä leirin sisältöön vaikuttamisen mahdollistaminen. Ennakoillan alussa työryhmä esittäytyi ja esiteltiin hankkeen tavoitteet kahvipöydän ääressä. Leirin ohjelmarunko (Liite 4) käytiin läpi ja keskusteltiin aikuisten toiveista siihen liittyen.

Tämän jälkeen aloitettiin yksilötoiminta, jonka tarkoituksena oli pohtia omaa menneisyyttä ja suhdetta lapsiin. Ensin tehtiin aikajana omasta syntymästä nykyhetkeen. Janalle piirrettiin käyrä, joka kuvasi kokemuksia omasta elämästä. Käyrälle sai kirjoittaa merkittäviä elämänvaiheita ja tapahtumia. Jokainen sai kertoa elämästään käyrän avulla omien voimavarojen ja mieltymysten mukaan. Esille nousi monia muistoja sekä joitain vaikeita asioita, joita kukin halusi elämästään jakaa ryhmässä.

Toisena toiminnallisena tehtävänä pohdittiin, mitä taitoja, elämäkokemuksia ja arvoja haluisi antaa perintönä tuleville sukupolville. Tehtävää purettaessa nousivat esille mm. suhde Jumalaan, tietämys menneisyyden oloista sekä kunnioitus vanhempia sukupolvia ja isänmaata kohtaan.

Ennakoillan lopuksi aikuisille jaettiin leirikirje (Liite 5), jossa oli tiivistetty yhteenveto aikatauluista ja varusteista, joita leirille kannattaa varata. Kirjeessä oli mukana osallistumiskortti (Liite 6). Aikuisia kehoitettiin miettimään vanhoja tarinoita, joita voisivat

leirillä kertoa lapsille iltasatuna. Ennakkoillan järjestelyistä saatiin kiitosta ja aikuiset kertoivat innolla odottavansa leiriä.

Leiriaamuna ennen Suonenjoen seurakunnan leirikeskukseen Saunaniemeen siirtymistä toimistolla oli hoidettava joitain viimehetken valmisteluja, kuten palautelomakkeiden tulostus. Saunaniemessä aloitettiin palaveri n. puolta tuntia ennen ensimmäisten lasten saapumista leirille, vapaaehtoisten ja työntekijöiden ollessa paikalla. Aamupalan lomassa käytiin läpi leirin runko ja siihen liittyvät muutokset sekä kerrattiin sovittu tehtäväjako.

Leirille oli ilmoittautunut 12 lasta, joista yksi peruutti tulonsa viimehetkellä. Palaverissa selvisi, että lopullinen osallistujamäärä saattaisi olla 14 lasta kahdeksasta eri perheestä. Oli mahdollista, että yhden sisaruskatraan mukana tulisi heidän isoäitinsä vapaaehtoiseksi leirille. Lasten ikäjakauma laajeni: nuorin ilmoittautunut oli viisivuotias ja vanhin 11-vuotias. Heidän kohdallaan oli asiasta keskusteltu vanhempien kanssa ja päädytty siihen, että tämä leiri on heille sopiva. Ryhmäjakoa ei vielä tässä vaiheessa toteutettu, vaikka se olisi alkuperäisen suunnitelman mukaan pitänyt tehdä, sillä osallistujamäärästä oli sekä vapaaehtoisten että lasten osalta hieman epävarmuutta.

Ensimmäisen leiripäivän iltana, lasten mentyä nukkumaan, vapaaehtoisilla ja työntekijöillä oli palaveri, jossa kerrattiin päivän tapahtumia ja leirin onnistumista. Palaverin keskusteluissa teemoina nousivat esille lasten vilkkaus ja välittömyys, aikojen saatossa muuttunut suhtautuminen aikuisiin, rakkauden vastavuoroisuus sukupolvien välillä, sekä kiireyhteiskunnan heijastumisesta lapsiin. Leirin osalta kiiteltiin mahdollisuudesta olla kanssakäymisessä lasten kanssa sekä puhuttiin ryhmäyttämisen tärkeydestä ja toiminnan soveltumisesta aikuisille. Palaverin jälkeen oli mahdollisuus käydä saunassa ja oleskella vapaasti.

Leirin aikana vapaaehtoisilta kyseltiin vointia ja jaksamista. Ensimmäisen leiripäivän aikana heitä kehoitettiin pitämään lepopaikat. Tällä pyrittiin takaamaan heidän jaksamisensa leirin loppuun asti. Leirin raskaudesta puhuttiin vapaaehtoisille jo ennakkoillassa, jotta he osaisivat siihen varautua.

Hankkeen aloitus sujui mielestämme hyvin, ja taustatyölle ennen ennakkoiltaa ja leiriä oli riittävästi aikaa. Leiriläisten rekrytointi olisi voitu toteuttaa tehokkaammin. Työryh-

män sisäiset väärinkäsitykset aiheuttivat mainonnan epäonnistumisen. Tavoite työmuotoja yhdistävästä toiminnasta ei toteutunut, koska osallistuneilla työntekijöillä oli yhteistyötä jo ennen hankkeen toteutumista. Yhteistyötä olisi voinut laajemmin kehittää, jos hankkeen työryhmä olisi ollut rakenteeltaan erilainen.

Ennakkoillan ja leirin välinen aika olisi voinut mielestämme olla pidempi, jolloin aikuiset olisivat laajemmin voineet vaikuttaa leirin sisältöön. Ennakkoilta onnistui suunnitelmien mukaan, ja ohjelma toimi hyvin leirin johdantona. Palaverit leirin aikana tukivat vapaaehtoisten roolia aktiivisina leirin toteuttajina. Vapaaehtoisilla oli mahdollisuus keskustella heränneistä ajatuksista ja kohdatuista tilanteista sekä heitä askarruttavista asioista leirin palaverissa. Leirin jälkeen olisi voinut pitää loppupalaverin, mutta tässä hankkeessa sitä ei katsottu tarpeelliseksi, koska toisena leiripäivänä ohjelma oli hyvin niukkaa. Iltapalaverin jälkeen tapahtuneita asioita vapaaehtoisilla oli mahdollisuus purkaa kirjallisessa leiripalautteessa.

7 SUKUPOLVIA YLITTÄVÄ LEIRI

Hankkeen leiriosuus toteutettiin syksyllä 2009 Suonenjoen seurakunnan leirikeskus Saunaniemessä. Leirin työryhmään kuului opinnäytetyön tekijäiden lisäksi diakoni, kaksi lastenohjaajaa ja leirikeskuksen emäntä. Leirin ohjelma (Liite 4) oli opinnäytetyön tekijöiden suunnittelema.

7.1 Vuorovaikutusta luomaan

Ensimmäiset lapsen saapuivat leirikeskukselle n. 20 minuuttia ennen leirin ilmoitettua alkamisaikaa. Lapset otettiin vastaan kädestä pitäen tervehtien ja opastettiin oman aikuisen luo. Ryhmäjako tuntui sujuvan omalla painollaan. Lasten ja aikuisten välisen vuorovaikutuksen luomiseen kiinnitettiin erityistä huomiota, jotta lapset kokisivat olevansa tervetulleita ja yhteinen leiri saataisiin sujumaan ongelmitta (Kaplan 2003, 27). Oman ryhmän aikuinen saattoi lapsensa huoneeseen ja auttoi tavaroiden purkamisessa ja vuoteen sijaamisessa. Pienen sovittelun jälkeen kaikki löysivät sopivan huoneen, jossa majoittua leirin ajan.

Majoittumisen jälkeen siirryttiin lipunnostoon, jossa kohderyhmät, 14 lasta ja viisi vapaaehtoista, kohtasivat. Lyhyen tervetuloitovotuksen jälkeen yhteinen ryhmäohjelma alkoi. Sisällä tehtiin nimikierrros, jossa jokainen kertoi nimensä ja ikänsä. Vapaaehtoisia lukuunottamatta kaikki istuivat lattialla tyynyjen päällä. Muutaman yhteislaulun ja -leikin (Liite 10, Kuva 1) jälkeen yksi vapaaehtoisista halusi laulaa tekemänsä lastenlaulun peikkopojasta.

Leirialueen rajat käytiin läpi Seuraa johtajaa -leikin avulla, joka leikittiin lastenohjaajien johdolla omissa ryhmissä. Leikin alussa huomattiin, että kahdella lapsella ei ollut vielä omaa aikuista. Oma ryhmä löytyi kuitenkin nopeasti. Leikissä otettiin huomioon ympäristön tarjoamat mahdollisuudet ja pyrittiin hyödyntämään niitä lasten ehdoilla (Karimäki 2005, 106).

Vuorovaikutus lasten ja aikuisten välillä saatiin syntymään. Lapset vastaanotettiin keskustellen heidän kanssaan ja omat vapaaehtoiset esiteltiin heille heti alussa, jotta lasten

olisi mahdollisimman helppo ottaa kontaktia. Vuorovaikutuksen alkamiselle oli hyvä pohja, kun oma aikuinen oli auttamassa maijoittumisessa. Aikuiset oli valmistettu puhumaan aktiivisesti lapsille ja käynnistämään vuorovaikutusta.

Ryhmäjaon epäselvyyksistä huolimatta vuorovaikutuksen luominen onnistui hyvin. Oli ollut tarkoituksenmukaista jakaa lapset ryhmiin jo ennen heidän saapumistaan leirille. Vuorovaikutuksen synnyttämiseen tähtäävä toiminta oli mielestämme onnistuneesti järjestettyä ja sitä olisi voinut olla enemmän. Esim. ryhmäyttämisleikki leirin alussa olisi nopeuttanut kohderyhmien tutustumista.

7.2 Yhteisöllisyyttä rakentamassa

Ryhmäkeskeinen toiminta aloitettiin yhteisellä askarteluhetkellä. Jokainen ryhmäläinen askarteli itselleen nimitaulun, joka kiinnitettiin huoneen oveen. Nimitaulun toteutuksessa kannustettiin mielikuvituksellisuuteen ja luonnonmateriaalien monipuoliseen hyödyntämiseen. Askarteluhetkessä ryhmän oma aikuinen auttoi lapsiaan oman askartelunsa ohessa. Nimitaulut onnistuivat hyvin ja aikaansaannokset olivat monipuolisia. Askarteluhetkeen kuului oman pöydän siivoaminen yhdessä ryhmän kanssa.

Toisena ryhmätoimintahetkenä oli perinteisten perunapiirakoiden teko (Liite 10, Kuva 2). Lounaalta jäänyttä perunamuusia käytettiin piirakoiden täytteenä ja kuoritaikina oli hankittu valmiiksi kaulittuina levyinä. Ohjeet saatuaan kaikki 19 huivipäistä leipuria tarttuivat ripeästi työhön. Työskentely oli vuorovaikutteista, ja yhteistyö ryhmien sisällä toimi hyvin. Aikuiset auttoivat lapsia omien kykyjensä mukaan, ja jo kymmenen minuutin kuluttua pöydällä odotti kaikki 120 piirakkaa valmiina paistettaviksi. Lopputulos oli hyvin monipuolinen, ja piirakat persoonallisesti muotoiltuja.

Ensimmäisten ryhmätuokioiden jälkeen ulkona alkoi Kirkonrotta-leikki, jossa melkein kaikki lapset ja osa työntekijöistä oli mukana. Tämä leikki soveltui tarkoitukseensa hyvin, sillä monet lapset tunsivat leikin jo entuudestaan ja sääntöjen yksinkertaisuuden vuoksi leikkiin pääsivät helposti mukaan nekin lapset, joille se oli vieras. Lasten suuren ikäjakauman ja keskinäisen vierauden vuoksi oli tärkeää, että jokainen osallistuja sai suorittaa leikkiin kuuluvia tehtäviä. (Kurki 1988, 68–69.) Ne lapset, jotka eivät yhteisleikkiin osallistuneet, juttelivat aikuisten kanssa ja pelailivat sisäpelejä.

Ruokailuissa lapset istuivat omissa ryhmissään omien aikuisten kanssa. Lounaalla lapsille kerrottiin valittujen istumapaikkojen olevan pysyvät. Ruokailut palvelivat ryhmän yhtenäisyyttä ja yhteisvastuullisuutta. Käytännöksi muodostui, että kun oma pöytäkunta oli syönyt, sen jäsenillä oli lupa lähteä. Ruokailujen jälkeen kukin ryhmä vuorollaan jäi pyyhkimään ruokalan pöydät. Ryhmätoimintahetkissä pyrittiin siihen, että ryhmä siivosi yhdessä työskentelypaikkansa. Tämä oli osa yhteisöllistä vastuuta, johon hankkeella pyrittiin.

Ulkona pidetty leikkihetki koostui kahdesta ryhmässä suoritettavasta toiminnasta. Ensin leikittiin Tuo minulle -kilpailua (Liite 10, Kuva 3). Siinä vapaaehtoiset istuivat pihapenkillä, ja heidän ryhmänsä toivat heille pyydettyjä asioita, kuten keltaisia kukkia tai kuusenkäpyjä. Leikin lomassa lapset opettelivat kasvien nimiä ja muuta luonnontuntemusta.

Toiseksi ryhmätehtäväksi oli valittu Kim-leikit. Maahan oli piirretty ruudukko, johon oli sijoitettu erilaisia luonnonmateriaaleja. Hetken ruudukkoa katseltuaan ryhmien tehtävänä oli rakentaa samanlainen ruudukko itselleen. Rakentamisen ajaksi malliruudukko peitettiin, joten ryhmän piti turvautua muistiinsa. Pientä epävarmuutta ruutujen järjestyksessä ja materiaaleissa aluksi oli, mutta lopulta kaikki ryhmät saivat ruudukkonsa oikein täytetyksi. Ryhmien aikuiset kannustivat ryhmäänsä ja auttoivat tarvittaessa.

Leikkihetki näytti tukevan ryhmien sisäistä yhtenäisyyttä luodessaan ryhmien välille leikkimielisen kilpailutilanteen. Ryhmien paremmuusjärjestys pyrittiin häivyttämään, jotta liialliselta kilpailuhenkisyydeltä vältyttäisiin ja toiminta palvelisi tasavertaisen yhteisöllisyyden kehittymistä.

Iltaohjelma pidettiin nuotion äärellä, jossa oli tarjolla iltapalaa: makkaranpaiston ja vapaan keskustelun lomassa oli mahdollisuus nauttia yhdessä tehtyjä perunapiirakoita. Ennen iltapalan nauttimista oli vuorossa iltaohjelmaa: kaksi laululeikkiä ja toiminnallinen rytmileikki. Rytmileikissä kuviteltiin ponien estejuoksukilpailu, jota rytmitettiin reisiin taputtamalla ja esteitä yli hyppimällä. Iltaohjelman aikana lapset olivat jo melko väsyneitä, mikä näkyi erityisesti poikien vaikeutena keskittyä laululeikkeihin. Rytmileikin toiminnallisen luonteen vuoksi he intoutuivat sen aikana mukaan leikkimään.

Lasten ilta päättyi aikuisen majoitushuoneessa kertomaan iltasatuun. Aikuisia oli kehoitettu ennakoillan jälkeen miettimään näitä iltasatuja. Jos mahdollista, iltasadun tuli olla aikuisen itse kuulema tai hänen lapsilleen kertoma perinteinen tarina. Yhteisöllisyyden tavoittelussa iltasatutuokio antoi rauhallisen hetken aikuiselle kertoa itselleen merkityksellisistä asioista lapsille. Lasten kannalta leiripäivän lopetus pyrittiin tekemään turvallisiksi: päivän aikana tutuksi tullut aikuinen johdatteli heidät kertomuksellaan lepäämään. Tuokio onnistui hyvin ja kaikki aikuiset saivat kerrottua haluamansa tarinan lasten kuunnellessa omissa sängyissään.

Yhteisöllisestä näkökulmasta leirin aikana tapahtui kaksi suunnittelematonta tilannetta, jotka ansaitsevat tulla mainituksi. Päivällisaikaan emäntä ei ollut ennättänyt saada ruokaa aivan valmiiksi, koska aiemmin tehtyjen perunapiirakoiden paisto oli ollut työlästä. Ajankuluksi leiriläisille pidettiin pieni improvisoitu tietovisa, jolla saatiin ryhmähenkeä nostateuksi. Visailun jälkeen yksi vapaaehtoisista halusi opettaa leirille ruokalaulun, jolla oli tottunut ruoan siunaamaan. Tämä hetki tuki hyvin hankkeen yhteisöllistä tavoitetta, vaikkei sitä alkuperäisessä suunnitelmassa ollut.

Toimintahetkien lomassa lapsilla oli aikaa vapaalle leikille ja jutustelulle aikuisten kanssa. Päivällisen jälkeen yksi vapaaehtoisista lähti poimimaan mustikoita kahden lapsen kanssa leirikeskuksen metsään. Mukaan lähteneet lapset olivat tästä seikkailusta innoissaan, ja kerätyt mustikat asetettiin seuraavan päivän aamupalalla tarjolle. Tilanne oli suunnittelematon, mutta palveli erityisellä tavalla hankkeen yhteisöllistä näkökulmaa. Vapaaehtoisia kannustettiin tämän tyyppiseen omaehtoiseen toimintaan hankkeen palavereissa ja leirin aikana.

Alkuperäisestä ohjelmasta (Liite 4) poiketen pajuaskartelu jäi pois, sillä pajuja oli huonosti saatavilla. Niiden saanti oli aluperin epävarmaa, ja aamupalaverissa sovittiin, että pajuaskartelun tilalle siirrettäisiin pelihetki, joka ohjelmassa oli sijoitettu päivämehun lomaan. Pajuaskartelu olisi ollut merkittävä toimintahetki yhteisöllisyyden rakentamisessa, mutta toimintana hyvin samantyyppinen kuin muut ryhmätoimintahetket.

Ennen leirin alkua tehty päätös isosten pois jättämisestä osoittautui leirin aikana virheelliseksi: aikuiset vaikuttivat väsyvän ja toisaalta he eivät voineet avustaa lapsia toiminnallisimmissa tilanteissa. Isosten mukana olo olisi monipuolistanut ryhmien toimintamahdollisuuksia antaen aikuisille voimavaroja omaehtoiseen yhteisöllisyyden rakenta-

miseen. Yhteisöllisyyden toteutumista olisi tukenut leirin pidentäminen, joka ei ollut mahdollista ilman isosten mukana oloa.

7.3 Hengellisyys leirillä

Leiripäivän ilta päätettiin yhteisesti iltahartaudessa. Se toteutettiin Godly Play -menetelmällä (Luodeslampi 2004, 167–182). Hartauden alussa askarrettiin perinteiset käpylampaat. Niiden rakentamista ei erikseen ohjeistettu, vaan lapsia kehoitettiin pyytämään apua omalta aikuiselta. Askartelun jälkeen lattialle rakennettiin maisema yhteisen ihmettelyn ja mielikuvamatkailun tahdittamana. Maisema koristeltiin ja lampaat aseteltiin siihen. Hartaus huipentui tarinaan Jeesuksesta hyvänä paimenena. Menetelmä toimi hyvin, vaikka käpylampaan tekeminen aiheutti levottomuutta. Lapset rauhoittuivat kuuntelemaan tarinaa päästyään itse vaikuttamaan hartaushetkeen.

Ruokailut aloitettiin laulamalla ruokalaulu, jonka sanat löytyivät kirjoitettuna seinätaulusta. Sanat käytiin läpi ennen laulamista, jotta lukutaidottomat lapset pääsisivät mukaan yhteiseen ruoan siunaamiseen. Tällä rutiinilla pyrittiin luomaan ruokailusta rauhallinen yhdessäolon hetki. Ruokalaulun laulaminen antoi kokemuksen ruoan siunaamisesta niille, joiden kotona tällaista käytäntöä ei ole. Lapset oppivat ruokalaulun ja olivat siinä innokkaasti mukana. Ruoan siunaus näytti muodostuneen heille positiiviseksi kokemukseksi.

Leirin yhteiset toimintahetket päätettiin rukoukseen, joka lausuttiin yhdessä ääneen. Rukouksena käytettiin Minä lapsi pienoinen -lastenrukousta. Lapset oppivat rukouksen nopeasti ja siitä muodostui turvallinen ja selkeä lopetus yhteisille hetkille. Yhdessä lausuttu rukous loi hartautta, vaikkei lapsi olisi täysin ymmärtänyt sen merkitystä (vrt. luku 2.2). Opittu rutiini saattoi jäädä tavaksi, jota lapsi jatkaa myöhemmässä elämässään.

Vanhemmat oli leirikirjeessä kutsuttu päätösjumalanpalvelukseen ja osa vanhemmista saapui siihen. Päätösjumalanpalvelus vietettiin Suonenjoen kirkossa päiväjumalanpalveluksen yhteydessä. Leirisunnuntaina vietettiin lähimmäisen sunnuntaita, mikä sopi leirin ydinajatukseseen. Leiri huomioitiin esittelemällä se lyhyesti kirkkohetken alussa. Jumalanpalvelus oli leiriä osallistava: Tekstin lukijat sekä kolehdin kantajat oli leiriltä valittu ja lapset saivat osallistua kolehdin kantamiseen. Yksi vapaaehtoisista oli lupautunut lau-

lamaan ja lapsista oli jännittävää kuulla tutun aikuisen laulavan parvelta. Laukuksi oli valittu Suojelusenkeli.

Mielestämme jumalanpalvelus toimi hyvänä lopetuksena leirille ja leiriläiset lähtivät hyvästelyjen saattelemina. Hengellisestä näkökulmasta päätösjumalanpalvelus oli hyvä valinta, mutta se olisi pitänyt järjestää leirikeskuksen ympäristössä. Tällaisena ratkaisuna jumalanpalvelus jäi mielestämme irralliseksi muusta ohjelmasta ja leirikokonaisuudesta. Jumalanpalveluksessa ei juuri ollut lasten vanhempia, tosin tämä mahdollisuus tiedostettiin jo hankkeen suunnitteluvaiheessa.

8 PALAUTTEET

Leirin arviointia varten kohderyhmiltä kerättiin palaute tavoitteiden saavuttamisesta. Sen avulla toimintaa voidaan kehittää, eikä arvio jää subjektiiviseksi. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 157.) Palaute kerättiin nimettömänä lomakkeilla lapsilta, aikuisilta ja työntekijöiltä. Kunkin palautelomakkeen kysymykset oli painotettu vastaajaryhmän näkökulman ja intressien mukaan. Toisena arvioinnin pohjana voidaan käyttää ensimmäisen leiripäivän iltana pidettyä palaveria aikuisten ja työntekijöiden kanssa.

8.1 Palautteen kerääminen

Sunnuntaina ennen päätösjumalanpalvelukseen lähtöä lapsilta kerättiin palaute lomakkeilla (Liite 7). Aikuiset auttoivat täyttämässä kirjoittamalla lasten sanoittamia vastauksia sekä tarvittaessa selventämällä kysymyksiä. Lapset oli sijoiteltu erilleen toisistaan, jotta he saivat rauhassa miettiä vastauksiaan kenenkään vaikuttamatta niihin.

Aikuisille jaettiin ensimmäisen leiripäivän iltapalaverissa palautelomakkeet (Liite 8) vastauskuoressa ja kysymykset käytiin läpi. Heitä kehoitettiin kysymään, mikäli lomakkeen kysymyksissä olisi epäselvyyttä tai kommentoitavaa. Aikuisia pyydettiin täyttämään lomake kahden viikon päästä leiristä, jolloin he olisivat ehtineet palautua leiristä, mutta eivät olisi sitä unohtaneet. Illan palaverissa keskustelu oli vapaata, ja sen kautta saatu suullinen palaute pyrittiin kirjaamaan pääkohdin keskustelun lomassa.

Työntekijöille palautelomakkeet jaettiin ennen leirin päätösjumalanpalvelukseen lähtöä. Heitä pyydettiin täyttämään lomakkeet (Liite 9) kahden viikon kuluessa leirin jälkeen. Kaikki lapset vastasivat palautteeseen, joten se saatiin kerättyä 14 leiriläiseltä. Aikuisilta ja työntekijöiltä saatiin palaute kaikilta paitsi yhdeltä kummastakin ryhmästä. Aikuisia vastanneita oli 4 ja työntekijöitä 3. Iltapalaverissa kaikki aikuiset kuitenkin antoivat suullista palautetta.

8.2 Lasten antama palaute

Lapsilta kerätty palaute oli hyvin konkreettista, ja siinä pyrittiin saamaan esille heidän kokemuksiaan leirin ohjelmasta sekä aikuisten kanssa toimimisesta. Palautteessa nousi esille vapaa-ajan mielekkyys ohjattujen sisä- ja ulkoleikkien ja -pelien muodossa. Lapset pitivät leivontahetkestä sekä kaikista yhteisistä jutuista yleisesti.

Aikuisten kanssa työskentelystä lapset mainitsivat askartelun, auttamisen sekä yhteiset asiat, kuten juttutuokiot oman aikuisen kanssa tai leikkimisen ja pelaamisen aikuisen kanssa. Ikäviä asioita palautteista nousi esille vähän, mutta yksi toistuva tema oli aikuisten rajojen asettaminen. Muulta osin yhdessä aikuisten kanssa toimiminen oli palautteen mukaan mukavaa.

Uusina asioina lapset kertoivat oppineensa tekemään mm. käpylampaan, nostamaan lipun, pelaamaan pelejä sekä tietämystä ennalta vieraista asioista. Kaksi lasta mainitsi uusista kavereista. Yksi lapsi oli tehnyt huomion, että ei ole kiire mihinkään.

Uuteen aikuiseen tutustumista lapset kuvasivat palautteissa termeillä kiva ja helppo. Osa lapsista mainitsi, että oman aikuisen apu tuntui mukavalta. Tämän yhteisen leirin lopuksi lapset olivat pääosin halukkaita osallistumaan vastaavanlaiselle leirille jatkossa: vain yksi lapsi kertoi, ettei tiennyt haluaisiko tulevaisuudessa osallistua.

8.3 Aikuisten antama palaute

Aikuisten palautelomakkeissa keskityttiin erityisesti leirin toimintoihin, kokemuksiin sukupolvien välisestä vuorovaikutuksesta, sekä mahdollisuuden järjestää koetun pohjalta myöhempää toimintaa.

Palautteiden valossa leiri vastasi hyvin aikuisten ennako-odotuksia. Yksi aikuisista tosin olisi toivonut pystyvänsä paremmin tutustumaan lapsiin. Ennako-odotuksina mainittiin mm. luottamuksen ja turvallisen vuorovaikutussuhteen syntyminen, isovanhemmuden rooli sekä lasten vastaanottava asenne. Leirin kohokohtia kysyttäessä esiin nousi perunapiirakoiden teko sekä laulu- ja leikkituokiot. Mukavana asiana palautteissa toistui mahdollisuus olla tekemisissä lasten kanssa.

Kysyttäessä leiriin liittyviä kehittämishaasteita teemaksi nousi aikuisten halu olla laajemmin vaikuttamassa toiminnan sisältöön. Yksi vastaajista mainitsi myös ajatuksen kirkkohetken pois jättämisestä leirin kokonaisuudesta. Yleinen kanta oli, että toiminnan olisi pitänyt olla pitkäjänteisempää sekä aikaa tutustumiseen ja yhdessäoloon enemmän.

Aikuisten antaman palautteiden mukaan leiri onnistui kokonaisuutena hyvin ja toiminta oli riittävän monipuolista. Kaikki vastaajat pitivät mahdollisena osallistumista vastaavanlaiselle leirille jatkossa. Syyksi mainittiin mm. oman elämän sisällön monipuolistaminen, halu antaa kokemus yhteistoiminnasta sitä kaipaaville lapsille ja tulevaisuuden mahdollisuuksien näkeminen lapsissa.

Kysyttäessä mahdollista halukkuutta osallistua seurakunnan lasten- ja varhaisnuorten toimintaan vastauksissa toistui ajan puute, jaksaminen ja haluttomuus sitoutua toimintaan liikaa. Mahdollisuus satunnaiseen mukana oloon herätti kuitenkin kiinnostusta. Lyhemmät toimintatuokiot ja yhdessäolon hetket koettiin paremmaksi vaihtoehdoksi kuin yön yli kestävä leiri.

8.4 Työntekijöiltä saatu palaute

Työntekijöiltä kerätty palaute keskittyi leirin antiin sekä sukupolvia yhdistävän toiminnan mahdollisuuksiin seurakunnan näkökulmasta. Työntekijöiden mielestä leiri sujui hyvin, se oli hauska ja erilainen. Leirin suunnittelu oli hyvin tehty ja aikataulut pitivät. Leirille osallistuneet ohjaajat pitäisivät vastaavanlaisen leirin uudestaan.

Palautteesta nousi esille ryhmä- ja tehtäväjaon merkitys, sekä isosten tarpeellisuus. Ryhmäjako olisi pitänyt toteuttaa toisella tavalla, niin että kaikki lapset olisivat saaneet kokonaan vieraan aikuisen. Työntekijöiden työnjakoa taas olisi pitänyt selkeyttää erityisesti leirijohdon osalta. Leirille oli määritelty ohjelma- ja turvallisuusvastaava, mutta tämä rooli jäi leirillä häilyväksi. Työntekijät olisivat kaivanneet isosia leirille avustamaan.

Työntekijät kokivat, että yhteisöllisyyden tukeminen ei täysin toteutunut näin lyhyessä ajassa. Yhteisöllisyyden tukeminen vaatii pitkäjänteisyyttä ja jatkuvaa työtä. Osallistujia

olisi toivottu lisää, niin aikuisia kuin lapsia. Tämä lisäisi jatkossa isosten tarvetta leirillä. Työntekijöiden palautteen mukaan aikuiset olivat innoissaan ja motivoituneita.

Kaikki vastanneet pitivät mahdollisena vastaavanlaisen leirin pitämistä jatkossa. Ajatus tämäntyyppisen vapaaehtoistoiminnan hyödyntämisestä lapsi-, varhaisnuoriso- ja nuorisotyössä herätti kiinnostusta. Kuitenkin vapaaehtoisten aktivointia sitouttavaan toimintaan pidettiin työläänä. Yhden vastaajan mielestä nuoria tulisi ensisijaisesti vastuuttaa tällaiseen työhön.

Lopuksi työntekijöiltä kysyttiin, miten vapaaehtoisuutta ja yhteisöllisyyttä voitaisiin tulevaisuudessa kehittää Suonenjoen seurakunnassa. Esille nousivat erilaiset teematapahtumat, kuten retket, kerhot ja leirit, sekä kaikille avoin kahvilatoiminta. Yksi vastaajista mainitsi ystäväpalvelun perheille, nuorille ja vanhuksille.

9 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

9.1 Eettisiä näkökantoja

Hankkeeseen liittyvää palautetta kerätessä on huomioitava toiminnan eettisyys. Seurakunnan ollessa toimintaympäristönä eettisyys korostuu erityisellä tavalla. Tässä hankkeessa eettinen pohdinta kohdistuu asiakkaiden yksityisyyden suojaamiseen ja heille tiedottamiseen.

Suunnittelun alkuvaiheesta asti oli selvää, että toiminnasta tultaisiin keräämään palaute. Palautteen keruusta ja hankkeen liittymisestä opinnäytetyöhön tiedotettiin jo mainostusvaiheessa. Näin leirille ja vapaaehtoisiksi ilmoittautuvat tiesivät, että hankkeesta saatuja materiaaleja tultaisiin käyttämään opinnäytetyössä. Hankkeen aikana kaikessa kirjallisessa tiedotuksessa kuten leirikirjeissä (Liite 1; Liite 5) ja osallistumiskorteissa (Liite 2; Liite 6) muistutettiin hankkeen luonteesta ja tulevasta palautteen keruusta. Ennakkoillassa pidettiin lyhyt opinnäytetyön esittely, jotta vapaaehtoiset saivat tietoa hankkeen lähtökohdista.

Leiriläisiltä kerätyissä osallistumiskorteissa kysyttiin tavanomaisella leirillä tarvittavien tietojen lisäksi lupa leiriläisen kuvaamiseen ja kuvien käyttämiseen opinnäytetyön materiaalina. Opinnäytetyön tekijöiden yhteystiedot toimitettiin leirikirjeiden mukana, jotta hankkeeseen osallistujilla olisi mahdollisuus saada lisätietoa. Saatesanoissa rohkaistiin yhteydenottoon, jos joku asia askarruttaa.

Palaute kerättiin nimettömänä, jotta palautteen antajalla oli mahdollisuus kertoa ajatuksistaan rehellisesti vaikuttamatta henkilökemioihin. Erityisesti vapaaehtoisten kohdalla palautteeseen oli kirjoitettu asioita, jotka olivat henkilöitävissä. Nämä erityispiirteet on poistettu palautetta käsiteltäessä, jotta palautteen antajan yksityisyys säilyy.

9.2 Tavoitteiden toteutuminen ja kehitysehdotuksia

Hankkeen päätyttyä on hyvä tarkastella toiminnan onnistumista tavoitteiden näkökulmasta ja hankkeeseen liittyviä kehitystarpeita. Tämä on hyötyä myöhemmin vastaavalaista toimintakokonaisuutta järjestettäessä.

Hankkeen päätavoitteena oli kehittää uusi yhteisöllinen vapaaehtoistyön toimintamuoto yleisen seurakuntatyön tarpeisiin. Hankkeella onnistuttiin monipuolistamaan vapaaehtoistyön työmuotoja seurakunnassa. Tämän tyyppistä vapaaehtoistyön leiritoimintaa ei juuri ole aiemmin seurakunnissa järjestetty, vaikka sukupolvia ylittävää yhteistoimintaa on järjestöpuolella ollut jo pitkään. Kirkon strategian mukaista yhteisöllistä seurakuntaa ei ainoastaan tällä hankkeella pystytä saavuttamaan, vaan siihen vaaditaan pitkäjänteistä ja monipuolista työtä (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2007a, 42). Hanke toimi yhtenä työkaluna yhteisöllisyyden ja vapaaehtoisuuden rakentamisessa. Pyrkimys työmuotoja yhdistävästä toiminnasta ei toteutunut, sillä osallistuneilla työntekijöillä oli yhteistyötä jo ennen hankkeen toteutumista. Yhteistyötä olisi voinut laajemmin kehittää, jos hankkeen työryhmä olisi ollut rakenteeltaan erilainen.

Kohderyhmiin kohdistuvana tavoitteena oli luoda vuorovaikutteista sukupolvia ylittävää kohtaamista hengellistä elämää tukien. Kohderyhmille onnistuttiin tarjoamaan kokemus sukupolvia ylittävästä toiminnasta. Hanke monipuolisti kohderyhmien mahdollisuuksia olla osallisina seurakunnassa. Leirillä vuorovaikutus saatiin syntymään, mutta yhteisöllisyyden luominen vaatisi pitkäjänteisempää työskentelyä. Aikuisille voisi järjestää useamman tapaamiskerran, jossa tutustuisivat paremmin toisiinsa ja työryhmään samalla vaikuttaen toiminnan sisältöihin. Tutustumisilta, jossa lapset olisivat mukana, vahvistaisi yhteisöllisyyden kehittymistä.

Hengellisestä näkökulmasta hanke tarjosi yhteyden seurakuntaan. Osana leiriohjelmaa toistui yhteinen rukous ja ruoan siunaaminen. Hengellisiä asioita ja kristillistä elämänsäntettä korostettiin kaikessa toiminnassa. Kaikissa toimintahetkissä pyrittiin tasa-arvoisuuteen, keskinäiseen huolenpitoon ja lähimmäisenrakkauteen. Hartaushetki ja päätösjumalanpalvelus olivat erityisiä tilanteita hengellisen elämän äärelle pysähtymiseen. Tilanteet oli rakennettu molemmille kohderyhmille sopiviksi (vrt. luku 4.3).

Hanke antoi lapsille mahdollisuuden kokea sukupolvia ylittävää toimintaa osana hengellistä elämää. Aikuisille leiri toimi seurakuntaelämän vahvistajana laajentaen mahdollisuuksia osallistua seurakunnan toimintaan vapaaehtoisina. Heille tarjottiin tilaisuus lasten kanssa toimimiseen ja lähtökohdat vuorovaikutuksen syntymiselle olivat hyvät leirin lyhyestä kestosta huolimatta. Hengellistä kasvua tukevaa yhteisöllisyyttä ei kuitenkaan näin lyhyen toimintajakson aikana kyetty kokonaisvaltaisesti saavuttamaan. Tämä olisi mahdollista saavuttaa, mikäli toimintaa Suonenjoen seurakunnassa jatkettaisiin.

Kokonaisuutena hanke onnistui hyvin ja tavoitteet saavutettiin monilta osin. Mahdollisten samantyyppisten hankkeiden avuksi on tärkeä käydä läpi eräitä huomioita ja kehitysideoita, joita hankkeen aikana heräsi.

Tämän tyyppisellä leirillä isosten mukana oleminen on ensiarvoisen tärkeää. Eläköityvillä aikuisilla ei aina ole voimavaroja lasten kanssa olemiseen siinä määrin, kuin olisi tarpeellista. Aikuisen ja isosen yhdessä ohjaaman ryhmän toimintamahdollisuudet olisivat monipuolisempia. Isosten mukana olo mahdollistaisi leiriajan pidentämisen, joka olisi hyödyllistä leirin tavoitteiden kannalta.

Lasten kanssa toimittaessa varasuunnitelmien laatiminen hyvissä ajoin ennen leiriä on tärkeää. Toiminnan kesto saattaa merkittävästi poiketa suunnitellusta, tätä on ajoittain vaikea ennakoida. Lasten kannalta on mielekkäämpää olla runsaasti tekemistä, jota voidaan järjestää aikataulun salliessa.

Leirin aikana kehittyi ajatus aikuisten ottamisesta mukaan nuorten kerhonohjaajakoulutukseen, isostoimintaan ja muuhun nuortentoimintaan. Nuorilla sukupolvia ylittävän vuorovaikutuksen tarve on ilmeinen: murrosikäisistä n.75 %:lla on isoäiti, mutta isoisia vain n. 35 %:lla (Hätönen 2003). Eläköityvillä aikuisilla on paljon elämäkokemusta ja osaamista, jota he voisivat hyödyntää ja jakaa nuorten kanssa toimiessaan. Aikuisten saaminen kerhoon helpottaisi täyttämään kirkkohallituksen suositukseen täysi-ikäisen läsnäolosta varhaisnuorten kerhoissa (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto 2007b, 8).

9.3 Opinnäytetyö ammatillisen kasvun tukijana

Oppimistehtävänä opinnäytetyöllä on tekijöihinsä kohdistuvia tavoitteita. Opinnäytetyön päätteeksi on syytä pohtia, miten ja miltä osin nämä tavoitteet saavutettiin. Palautteen kerääminen antaa arvokasta pohjaa itsereflektioon, joka on ammatillisen kasvun kannalta ensiarvoisen tärkeää (Vilkkä & Airaksinen 2004, 157). Organisoitaitaitojen ja projektiajattelun omaksuminen sekä teoreettisen tiedon soveltaminen käytäntöön olivat opinnäytetyön opiskelijoihin suuntautuvia tavoitteita. Opinnäytetyön toiminnallisen luonteen vuoksi ammatillisen kasvun tavoitteet keskittyivät erityisesti hankkeen kohderyhmiin. Pyrkimyksenä oli rakentaa valmiuksia kohderyhmien kanssa toimimiseen ja niiden kokonaisvaltaiseen tarpeiden huomioimiseen.

Opinnäytetyön tekijöinä organisointitaitomme kehittyivät opinnäytetyön aikana merkittävästi. Hanke oli laaja ja sen hallinnointi oli meille aluksi vaikeaa. Kokonaisuuden hahmottaminen vei pitkään joten oli hyvä, että aloitimme työstämisen hyvissä ajoin. Kokonaisuuden hallinta muodostui helpommaksi, kun saimme kokemusta siitä hankkeen edetessä.

Emme ole aiemmin olleet organisoimassa näin laajaa hanketta, joten meillä ei juuri ollut projektiajattelusta kokemusta. Hanke oli kuitenkin niin pitkä ja vaativa, että sen hallinnointi ilman eri vaiheiden selkeää lokerointia olisi ollut tehotonta. Opinnäytetyö antoi meille ammatilliset valmiudet laajojen kokonaisuuksien suunnitteluun, toteuttamiseen ja hallintaan.

Ennen hankkeen toteuttamista keräsimme laajan teoreettisen taustamateriaalin, johon toimintaosuus nojasi ja jonka avulla hankkeen onnistumista oli mahdollista arvoida. Meillä oli hyvät mahdollisuudet harjoitella teoreettisen tiedon soveltamista käytäntöön. Hankkeen toimintaosuus muotoutui aiempien teorioiden pohjalle. Sen edetessä me huomasimme tehdyn taustatyön olleen täysin välttämätöntä hankkeen toteutumisen kannalta. Opimme paljon teoreettisen tiedon hyödyntämisestä.

Kokemuksemme 60–70-vuotiaden aikuisten parissa työskentelystä oli ennen hankkeen alkamista vähäiset. Kirkon nuoriosityöhön kohdistuvissa opintopoluissa tähän kohderyhmään suuntaavat opinnot ovat suppeat. Seurakuntien työalarajoja puretaan ja työaloja yhdistävää toimintaa kehitetään monissa seurakunnissa (Tuija Haapanen henkilökoh-

tainen tiedoksi (20.10.2009). Tulevaisuuden yhteisöllisessä seurakunnassa tietotaito eri ikäryhmistä on hyödyllistä.

Opinnäytetyöprosessi antoi meille arvokasta kokemusta kohderyhmistä ja niiden kanssa työskentelystä. Opimme aiempaa paremmin ottamaan huomioon kohderyhmien voimavarat ja tarpeet. Niiden keskinäinen yhteensovittaminen osoittautui ajoittain haasteelliseksi, kehittämällä ongelmanratkaisukykyämme ja ammatillisia roolejamme voimavarojen huomioonottajina.

Kokonaisuutena opinnäytetyöprosessi oli ammatillisesti kasvattava ja siitä saamamme valmiudet ovat laajasti työelämässä hyödynnettävissä. Ajoittain kohtaamamme tilanteet olivat vaikeasti ratkaistavissa. Opinnäytetyöprosessin kannalta nämä haasteet olivat merkityksellisiä ja juuri niiden kautta meille tärkeät oppimiskokemukset välittyivät.

LÄHTEET

- Aaltonen, Katariina 2002. Yhteisöllisyyttä moneen makuun. Verkkoklinikka. Viitattu 1.6.2009. <http://www.verkkoklinikka.fi/?page=5422836&id=8187970>. Tuloste tekijän hallussa.
- Ahtianen, Anita 2004. Jumalanpalvelus – osana suurta perhettä. Teoksessa Leena Hei-
nonen, Juha Luodeslampi & Leena Salmensaari (toim). Lapsityön käsikirja.
Helsinki: Kirjapaja, 151–158.
- Ahonen, Timo; Lamminmäki, Tuija; Närhi, Vesa & Räsänen, Pekka 2006. Koulun aloit-
taminen ja varhaiset oppimisvaikeudet. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko
Korkiakangas & Heikki Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan
kehityskontekstissaan. 1–7. painos. Porvoo: WSOY, 168–187.
- Antikainen, Ari 2000. Kansainvälinen vertailu elinikäisestä oppimisesta. Teoksessa Ei-
no Heikkinen & Jouni Tuomi (toim). Suomalainen elämäntaito. 1–2. pai-
nos. Helsinki: Tammi, 99–125.
- Baer Natalia 2004. Kuvat. Teoksessa Natalia Baer, Anna-Liisa Haavikko & Liisa Vih-
manen (toim). Mummokirja. Helsinki: Kirjapaja, 7–9.
- Dieckmann, Maijaliisa 2002. Ikiomat isovanhemmat. Kokemus, viisaus, elämäntaito.
Klaukkala: Recallmed.
- Dunderfelt, Tony 1999. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen ke-
hitykseen. 9–11. painos. Porvoo: WSOY.
- Eloranta, Tuija & Punkanen, Tiina 2008. Vireään vanhuuteen. Helsinki: Tammi.
- Eräsaari, Leena 2007. Isovanhemmuus täyttää hoivan aukkoja. Vanhustenhuollon Uudet
Tuulet 6, 2007. Viitattu 1.6.2009. http://www.valli.fi/tapahtumat_leena_erasaari.htm. Tuloste tekijän hallussa.
- Haapanen, Tuija 2009. Diakoni. Jokioisten seurakunta. Jokioinen. Suullinen tiedoksiato
20.10.
- Haavikko, Anna-Liisa & Vihmanen Liisa 2004. Esipuhe. Teoksessa Natalia Baer, An-
na-Liisa Haavikko & Liisa Vihmanen (toim). Mummokirja. Helsinki: Kirja-
paja, 5–6.
- Hautamäki, Jarkko 2006. Älyllinen kehitys ja koulutus. Teoksessa Paula Lyytinen,
Mikko Korkiakangas & Heikki Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsyko-
logiaan kehityskontekstissaan. 1–7. painos. Porvoo: WSOY, 219–247.

- Heikkinen, Eino 2000. Terve vanheneminen – utopia vai realistinen mahdollisuus. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim). Suomalainen elämäkulttuuri. 1–2. painos. Helsinki: Tammi, 216–234.
- Heikkinen, Riitta-Liisa 2000. Elämä, tunteet ja vanheneminen. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim). Suomalainen elämäkulttuuri. 1–2. painos. Helsinki: Tammi, 194–215.
- Hurme, Helena 2006. Perhe kehityksen kontekstina. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korkiakangas & Heikki Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan kehityskontekstissaan. 1–7. painos. Porvoo: WSOY, 139–156.
- Härme, Kirsi 2009. Lapsityönohjaaja. Someron seurakunta. Somero. Haastattelu 7.8.
- Hätönen, Paula 2003. Varaisovanhemmat haussa. Turun Sanomat Verkkolehti 7.6.2003. Viitattu 13.5.2009. Tuloste tekijän hallussa.
- Ilmarinen, Juhani 2000. Työkäiset ja elämäkulttuuri. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim). Suomalainen elämäkulttuuri. 1–2. painos. Helsinki: Tammi, 173–193.
- Jaakkola, Seija & Jokimäki, Elina 2007. Sukupolvien välinen kohtaaminen toimintatuokiossa. Diakonia Ammattikorkeakoulu. Helsingin yksikkö. Opinnäytetyö.
- Janhunen, Riikka; Kähäri, Mari & Taavitsainen, Hanne 2006. Sukupolvien välinen toiminta kannattaa. Onnistuneen vanhusten ja lasten yhteistoiminnan järjestäminen. Diakonia Ammattikorkeakoulu. Pieksämäen yksikkö. Opinnäytetyö.
- Jantunen, Timo 1996. Esiopetuksen lapsilähtöisyys. Teoksessa Timo Jantunen & Paula Rönöberg (toim). Anna lapsen leikkiä. Kirja leikistä ja lapsilähtöisyydestä. Jyväskylä: Atena, 11–16.
- Jokela, Eero 2004. Rukous lapsen kanssa. Teoksessa Leena Heinonen, Juha Luodlampi & Leena Salmensaari (toim). Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 159–165.
- Kajanto, Anneli 2004. Anne Yeungin väitös: Suomalaisilla suuri potentiaali vapaaehtoistyöhön. Helsinki: Kansanvalistusseura. Viitattu 22.12.2009 http://www.sivistys.net/oppia_ika_kaiikki/anne_yeungin_vaitos__suomalaisilla_suuri_potentiaali_vapaaehtoistyohon.html. Tuloste tekijän hallussa.
- Kaplan, Matthew 2003. Developing an Intergenerational Program in Your Early Childhood Care and Education Center. A Guidebook for Early Childhood Practitioners. State College: The Pennsylvania State University.

- Karimäki, Reeli 2005. Kuvitellut ja todelliset leikkipaikat. Teoksessa Helena Saarikoski (toim). Leikkikentiltä. Lastenperinteen tutkimuksia 2000 luvulta. Tietolipas 208. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 106–129.
- Kinanen, Juha 1997. Leirille. Teoksessa Liisa Luukkonen (toim). Nollasta neljääntoista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: LK-kirjat, 204–213.
- Kolbe, Laura 2004. Piirteitä vanhuuden eurooppalaisesta historiasta. Teoksessa Natalia Baer, Anna-Liisa Haavikko & Liisa Vihmanen (toim). Mummokirja. Helsinki: Kirjapaja, 11–27.
- Kontiainen, Satu 2003. Myllytontun päiväkodin lapsilla on monta varamummoa ja -pappaa. Sosiaaliturva 03 (13), 24–25.
- Kuikka, Pekka & Pulliainen, Veijo 2006. Ikääntymisen vaikutus muistiin. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korkiakangas & Heikki Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan kehityskontekstissaan. 1–7. painos. Porvoo: WSOY, 426–439.
- Kurki, Satu 1988. Rakenteluleikkikoulu. Järjestettyjen leikkien kokeilu Laajalammen perhepuistossa Mikkeliissä. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Lastensuojelulaki 2007. 417/13.4.2007. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Lehtinen, Erno; Kuusinen, Jorma & Vauras, Maria 2007. Kasvatuspsykologia. 2. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Lehtinen, Ville 2000. Mielenterveyttä ikä kaikki. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim). Suomalainen elämäntyyli. 1–2. painos. Helsinki: Tammi, 235–253.
- Luodenlampi, Juha 2004. Godly Play. Teoksessa Leena Heinonen, Juha Luodeslampi & Leena Salmensaari (toim). Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 167–182.
- Lyytinen, Heikki; Eklund, Kenneth & Laakso Marjaleena 2006. Varhainen kognitio, temperamentti ja vuorovaikutus. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korkiakangas & Heikki Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan kehityskontekstissaan. 1–7. painos. Porvoo: WSOY, 40–65.
- Mazzarella, Merete 2008. Illalla pelataan Afrikan tähteä. Isovanhemmista ja lapsenlapsista. 2. painos. Helsinki: Tammi.
- Nuora, Piia 2001. Sukupolvet kohtaavat. Ikääntyneiden kokemuksia sukupolvien välisestä yhteistoiminnasta sekä sen merkityksestä heidän toimintakykynsä tuki-

jana ja ylläpitäjänä. Diakonia Ammattikorkeakoulu. Pieksämäen yksikkö. Opinnäytetyö.

- Nurmi, Jari-Erik & Salmela-Aro, Katariina 2000. Ihmisen psykologinen kehitys ja elämänkulku. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim). Suomalainen elämänkulku. 1–2. painos. Helsinki: Tammi, 86–98.
- Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim). Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino. 13-18.
- Oikarinen, Lauri 1993. Ihmisen uskon kehitys. James W. Fowlerin teorian konsistenssin analyysi. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 184. Helsinki: Suomen teologinen kirjallisuusseura. Väitöskirja.
- Pietilä, Heikki 1997. Varhaisnuorisotyön erityispiirteitä. Teoksessa Liisa Luukkonen (toim). Nollasta neljääntoista, Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: Lasten keskus, 170–178.
- Poikkeus, Anna-Maija 2006. Lasten toverisuhteet ja sosiaalisen taidot. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korhakangas & Heikki Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan kehityskontekstissaan. 1–7. painos. Porvoo: WSOY, 122–138.
- Porkka, Jouko 2008. Kirkon kasvatustoiminta yhtenäiskulttuurista postmoderniin. Teoksessa Jouko Porkka (toim). Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten keskus, 153–221.
- Riska, Anja 1996. Lapsen kehityksen laadullisia ulottuvuuksia. Teoksessa Timo Jantunen & Paula Rönneberg (toim). Anna lapsen leikkiä. Kirja leikistä ja lapsilähtöisyydestä. Jyväskylä: Atena, 29–38.
- Ruoppila, Isto 2006a. Johdanto. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korhakangas & Heikki Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. 1–7. painos. Porvoo: WSOY, 30–39.
- Ruoppila, Isto 2006b. Johdanto. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korhakangas & Heikki Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. 1–7. painos. Porvoo: WSOY, 158–167.
- Ruoppila, Isto 2006c. Johdanto. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korhakangas & Heikki Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. 1–7. painos. Porvoo: WSOY, 400–407.

- Ruoppila, Isto; Kotilainen, Ritva & Vasikkaniemi, Tuija 1999. Lasten ja ikäihmisten vuorovaikutuksen vaikutukset 4–6-vuotiaiden lasten ikäasenteisiin ja kehitykseen sekä ikäihmisten kokemaan toimintakykyyn. Teoksessa Isto Ruoppila, Eeva Hujala, Kirsti Karjala, Jarmo Kinos, Pirkko Niiranen & Mikko Ojala (toim). Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 343–384.
- Ruth, Jan-Erik & Pitkänen, Marita 1994. Uudet eläkeikäiset ja aikuisopiskelu. Teoksessa Antti Uutela & Jan-Erik Ruth (toim). Muuttuva vanhuus. Helsinki: Gaudeamus, 151–163.
- Saarikoski, Helena 2005. Folkloristinen lastenperinteen tutkimus: lähtökohtia. Teoksessa Helena Saarikoski (toim). Leikkikentiltä. Lastenperinteen tutkimuksia 2000 luvulta. Tietolipas 208. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–22.
- Sarola, Jukka Pekka 1994. Asuinympäristön ja paikan merkitys vanhalle ihmiselle. Teoksessa Antti Uutela & Jan-Erik Ruth (toim). Muuttuva vanhuus. Helsinki: Gaudeamus, 116–131.
- Sinnemäki, Tarja 2005. Isovanhemmuudesta voimaa – selvitys isovanhemmuuteen liittyvästä toimintakentästä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto 2007a. Meidän kirkko. osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö. Sarja C 2007:10. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto 2007b. Seurakuntatoiminnan turvallisuusohje 2007. Sarja C 2007:6. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Tamm, Maare 2002. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. 2. painos. Helsinki: Lasten keskus.
- Telama, Risto & Laakso, Lauri 2006. Liikunta ja urheilu lasten ja nuorten sosiaalis-eettisen kehityksen ympäristönä. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korkiakangas & Heikki Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan kehityskontekstissaan. 1–7. painos. Porvoo: WSOY, 275–288.
- Thitz, Päivi 2008. Projektityöntekijä. Koinonia-hanke. Pieksämäki 12.2.
- Tikkanen, Tiina 2004. Monta kuutiovalkeaa valoa. Teoksessa Natalia Baer, Anna-Liisa Haavikko & Liisa Vihmanen (toim). Mummokirja. Helsinki: Kirjapaja, 31–36.
- Tikkanen, Tarja 1994. Työ ja eläkkeelle siirtyminen. Teoksessa Antti Uutela & Jan-Erik Ruth (toim). Muuttuva vanhuus. Helsinki: Gaudeamus, 132–150.

- Tilastokeskus 2009. Kansalaisuus iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990-2008. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 15.2.2010. <http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp> Tuloste tekijän hallussa.
- Toskala, Antero 2006. Ihmisen muutosprosessit aikuisiällä – konstruktiiivinen näkökulma. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korkiakangas & Heikki Lyytinen (toim). Näkökulmia kehityspsykologiaan kehityskontekstissaan. 1–7. painos. Porvoo: WSOY, 343–358.
- Turunen, Kari E. 1996. Elämänkaari ja kriisit. 1. painos. Jyväskylä: Atena.
- Uutela, Antti; Palosuo, Hannele & Haukkala Ari 1994. Vanhenemiseen liittyvät mielikuvat. Teoksessa Antti Uutela & Jan-Erik Ruth (toim). Muuttuva vanhuus. Helsinki: Gaudeamus, 7–26.
- Vainia, Harri 2008. Diakoni. Suonenjoen seurakunta. Pieksämäki. Haastattelu 18.8.
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. 2. painos. Helsinki: Tammi.
- Vilkko, Anni 2000. Elämäkulkku ja elämäkulkukerronta. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim). Suomalainen elämäkulkku. 1–2. painos. Helsinki: Tammi, 74–85.
- Wennermark, Pirjo-Liisa 2004. Raamattu lapsityössä. Teoksessa Leena Heinonen, Juha Luodeslampi & Leena Salmensaari (toim). Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 135–150.

LIITE 1: Lasten leirikirje

Heisulivei!

Olet ilmoittautunut 5.-6.9 pidettävälle Lastenleirille. Tässä hieman infoa leiriin liittyen.

Aloitamme lauantaina klo 11.00 Suonenjoen seurakunnan leirikeskukses Saunaniemessä, ja päätämme leirimme sunnuntaina kirkolla klo 10.00 alkavaan jumalanpalvelukseen, johon perheenjäsenet ovat lämpimästi tervetulleita osallistumaan.

Pakkaa kassiisi ainakin seuraavat varusteet:

- Osallistumiskortti täytettynä
- Lakana ja tyynyliina
- Makuupussi tai pussilakana
- Yöpuku ja unikaveri
- Sukat
- Alushousut ja t-paita
- Ulkokengät, lämmin takki ja housut
- Sadevaatteet ja kumisaappaat
- Lippalakki tai muu päähine tai huivi
- Esiliina tai puhdas t-paita (leivomme leirillä)
- Hammasharja ja -tahna
- Pyyheliina
- Saippua ja muut peseytymisvälineet
- Henkilökohtainen lääkitys (jos sinulla on lääkkeitä mukana, muistathan mainita siitä osallistujakortissa)
- Roppakaupalla iloista leirimieltä

Leiri on osa opinnäytetyötä, jonka teemme Diakonia-ammattikorkeakoulun Pieksämäen yksikölle. Leiristä kerätään palaute, jota käytetään materiaalina tässä opinnäytetyössä. Myös muuta leirillä syntyvää materiaalia, kuten valokuvia saatetaan käyttää tässä yhteydessä.

Jos sinulla tai huoltajallasi on kysyttävää leiristä tai siihen liittyvästä opinnäytetyöstä, ota rohkeasti yhteyttä!

Kovasti leiriä odottaen!

Nina Heikkilä	Isto Nybom	Harri Vainio	Sekä muut ohjaajat
opiskelija	opiskelija	nuorisodiakoni	
044-9449xxx	045-6706xxx	0400-195xxx	

LIITE 2: Lasten osallistumiskortti

LASTENLEIRILLE 5.-6.9.2009 tulevan osallistumiskortti

Nimi _____
 synt.aika _____

Mahdollinen erityisruokavalio ja ruoka-aineet, joita en voi syödä (ole tarkkana erilaisten maitodieettien kanssa): _____

Leiriläiselle saa antaa seuraavia ilman reseptiä saatavia särky- ja kuumelääkkeitä: (muistathan että meillä on lupa antaa lapselle vain reseptivapaita lääkkeitä, joista on etukäteen sovittu)

Saako näitä lääkkeitä antaa leiriläiselle ilman yhteyttä kotiin?:

Saako lapsenne esiintyä kuvissa, joita käytetään opinnäytetyössä, tai jotka menevät seurakunnan käyttöön?

Muuta erityistä, mitä haluisin vetäjien tietävän (pienikin asia voi olla tärkeä!):

Leiri on osa opinnäytetyötä, joka tehdään Diakonia-ammattikorkeakoulun Pieksämäen yksikölle. Leirillä kerätään palaute, jota käytetään opinnäytetyön materiaalina. Jos sinulla on kysyttävää opinnäytetyöhön liittyen, ota yhteyttä: 044 – 9449xxx / Nina tai 045 – 6706xxx / Isto

Puhelinnumerot, joista vanhemmat tavoittaa leirin aikana:

Vanhemman tai huoltajan allekirjoitus:

LIITE 3: Ennakoillan ohjelmarunko

ENNAKKOILTA

- 18.00 Aikuiset tulee, tervetulokahvit
- 18.10 Opinnäytetyön esittely lyhyesti
- Tiimin esittely
 - Miksi tehdään?
 - Opinnäytetyön aikataulu
 - Leirin ohjelma + ideoita aikuisilta
 - Kysymyksiä, kommentteja, ajatuksia
 - Syksyn lasten ja varhaisnuorten toiminnan lyhyt esittely
 - Kysymyksiä, kommentteja, ajatuksia
- 18.45 Elämäkäyrä + purku
Mitä asioita haluaisit välittää/jättää tuleville sukupolville + purku
- 19.30 Iltasatu kotiläksyksi ja päätös

LIITE 4: Leirin ohjelmarunko

LAUANTAI

- 10.00 Aikuiset tulee
 - Aamukahvi
- 11.00 Lapset tulee
 - Majoittuminen
- 11.45 Lipun nosto ja säännöt
- 12.00 Lounas
- 12.45 Askartelu luonnon materiaaleista
 - Leikkihetki ulkona
- 14.30 Päivä mehu
 - Pelihetki ulkona
- 15.00 Leivontaa: Perunapiirakat
- 17.00 Päivällinen
- 17.45 Pajuaskartelua
- 19.00 Iltanuotio ja iltapala
- 20.00 Iltapesut
- 20.30 Hartaus
- 21.00 Lapset nukkumaan ja iltasadut
- 22.00 Iltapalaveri

SUNNUNTAI

- 07.00 Herätys ja Aamupala
- 08.00 Aamujumppa
 - Tavaroiden pakkaus
- 08.30 Palautteet lapsilta
- 09.00 Kyydit kirkolle tulee
- 10.00 Päätösjumalanpalvelus
- 11.00 Kotiin

LIITE 5: Aikuisten leirikirje

Tervehdys!

Olet tulossa vapaaehtoiseksi 5.-6.9 pidettävälle Lastenleirille. Tässä hieman infoa leiriin liittyen.

Aloitamme lauantaina klo 10.00 Suonenjoen seurakunnan leirikeskus Saunaniemessä, ja päätämme leirimme sunnuntaina kirkolla klo 10.00 alkavaan jumalanpalvelukseen, johon ystävät ja perheenjäsenet ovat lämpimästi tervetulleita osallistumaan.

Pakkaa matkaan ainakin seuraavat varusteet:

- Osallistumiskortti täytettynä
- Iltasatu mietittynä
- Lakana, tyynyliina ja pussilakana
- Vaihtovaatteet ja sään mukainen varustus
- Esiliina tai muu vastaava (leivomme leirillä)
- Sauna- ja uimavarustus jos ajattelet tarvitsevasi
- Henkilökohtainen hygieniavarustus
- Henkilökohtainen lääkitys (jos sinulla on lääkkeitä mukana, muistathan mainita siitä osallistujakortissa)
- Roppakaupalla iloista leirimieltä

Leiri on osa opinnäytetyötä, jonka teemme Diakonia-ammattikorkeakoulun Pieksämäen yksikölle. Leiristä kerätään palaute, jota käytetään materiaalina tässä opinnäytetyössä. Myös muuta leirillä syntyvää materiaalia, kuten valokuvia saatetaan käyttää tässä yhteydessä.

Jos sinulla on kysyttävää leiristä tai siihen liittyvästä opinnäytetyöstä, ota rohkeasti yhteyttä!

Kovasti leiriä odottaen!

Nina Heikkilä
opiskelija
044-9449xxx

Isto Nybom
opiskelija
045-6706xxx

Harri Vainio
nuorisodiakoni
0400- 195xxx

Sekä muut ohjaajat

LIITE 6: Aikuisten osallistumiskortti

LASTENLEIRILLE 5.-6.9.2009 tulevan avustajan osallistumiskortti

Nimi _____

synt.aika _____

Mahdollinen erityisruokavalio ja ruoka-aineet, joita en voi syödä (ole tarkkana erilaisten maitodieettien kanssa)

Saako teistä ottaa kuvia, joita käytetään opinnäytetyössä, tai jotka menevät seurakunnan käyttöön?

Muuta erityistä, mitä haluisin vetäjien tietävän (pienikin asia voi olla tärkeä!):

Leiri on osa opinnäytetyötä, joka tehdään Diakonia-ammattikorkeakoulun Pieksämäen yksikölle. Leirillä kerätään palaute, jota käytetään opinnäytetyön materiaalina.

Jos sinulla on kysyttävää opinnäytetyöhön liittyen, ota yhteyttä:
044 – 9449xxx / Nina tai 045 – 6706xxx / Isto

Allekirjoitus:

LIITE 7: Lasten palautelomake

Palaute:

1. Mikä oli mukavaa?

2. Mikä ei ollut mukavaa?

3. Mikä oli aikuisen kanssa työskentelyssä kivaa?

4. Mikä ei ollut aikuisten kanssa työskentelyssä kivaa?

5. Mitä uutta opit?

6. Miltä tuntui tutustua sinulle uuteen aikuiseen?

7. Tulisitko samanlaiselle leirille uudestaan?

LIITE 8: Aikuisten palautelomake

Tämä palaute kerätään opinnäytetyötä varten. Pyydämme pohtimaan kysymyksiä ajan kanssa. Palautteenne käsitellään työssä niin että niistä ei selviä vastaajan henkilöllisyyttä. Opinnäytetyö julkaistaan toukokuussa.

Mikäli vastaustila on liian pieni voit jatkaa vastaustasi paperin kääntöpuolelle. Mikäli sinulla on kysyttävää kysymyksistä tai muusta opinnäytetyöhömmme liittyvästä asiasta otathan rohkeasti yhteyttä sivun alalaidasta löydät yhteystietomme.

Palaute:

1. Vastasiko leiri odotuksiasi? Ja miltä osin?
2. Mikä oli mukavinta leirissä ja miksi?
3. Mikä ei onnistunut, miksi ja mitä voisi kehittää?
4. Opitko jotain uutta, mitä?
5. Millaisena koit lasten kanssa toimimisen, Mikä jännitti tai pelotti? Missä olisit kaivannut lisää tukea? Missä olisit kaivannut lisää tilaa oma-aloitteisuuteen?
6. Mikä asia meni mielestäsi hyvin?
7. Jos Suonenjoella jatkossa järjestettäisiin samankaltainen leiri, miten todennäköistä olisi että osallistuisit sille ja miksi?
8. Jos Suonenjoella olisi mahdollista osallistua lasten ja varhaisnuorten toimintaan, osallistuisitko? Millaista tämän toiminnan tulisi olla jotta osallistuisit?

Kiitos palautteestasi!

Nina Heikkilä
044-9449xxx

Isto Nybom
045-56706xxx

LIITE 9: Työntekijöiden palautelomake

Tämä palaute kerätään opinnäytetyötä varten. Pyydämme pohtimaan kysymyksiä ajan kanssa. Palautteenne käsitellään työssä niin että niistä ei selviä vastaajan henkilöllisyyttä. Opinnäytetyö julkaistaan toukokuussa.

Mikäli vastaustila on liian pieni voit jatkaa vastaustasi paperin kääntöpuolelle.

1. Miten leiri onnistui?

2. Mitä olisi voitu tehdä toisin?

3. Miten ja miltä osin tavoite yhteisöllisyyden ja vapaaehtoisuuden edistämisestä toteutui, ja miten olisi voitu edistää sen toteutumista?

4. Voisitteko kuvitella pitävänne vastaavanlaista leiriä jatkossa?

5. Millaisena näet eläkkeellä jo olevien tai eläkkeelle siirtyvien aikuisten osallistamisen lapsi-, varhaisnuoriso- sekä nuorisotyön kentillä vapaaehtoisina?

6. Millaista toimintaa ajattelisit jatkossa Suonenjoen seurakunnassa toteutettavan, jossa pyritään strategian mukaiseen vapaaehtoisuuden ja yhteisöllisyyden lisäämiseen?

Kiitos palautteestasi!

LIITE 10: Kuvia leiriltä

Kuva 1: Vuorovaikutusta luova yhteisleikki

Kuva 2: Perunapiirakoiden leivontaa ryhmissä

Kuva 3: Vauhdikas suoritus Tuo minulle -kilpailussa